

Handlingsplan

Åtaganden kopplade till Svenska kyrkans
ursäkt till det samiska folket 2022–2031

ETAPP 1

Handlingsplan

Åtaganden kopplade till
Svenska kyrkans ursäkt till det
samiska folket 2022–2031

ETAPP 1

Innehåll

Förord	5
Sammanfattning	6
Svenska kyrkans ursäkt till det samiska folket	9
Bakgrund till Svenska kyrkans ursäkt	19
Övergripande mål för det fortsatta försoningsarbetet	25
Handlingsplanen – tidsramar och finansiering	33
Insatser för att stärka samiskt inflytande och delaktighet i Svenska kyrkan	39
Insatser för att främja samiskt kyrkoliv	45
Insatser för att stärka samiska barn och unga	55
Insatser som rör Svenska kyrkans markförvaltning och skogsbruk	61
Insatser för att öka kunskapen om och respekten för urfolksrätten	69

Svenska kyrkan
POSTADRESS: 751 70 Uppsala
TELEFON: 018-16 95 00

OMSLAG: Gustaf Hellsing/Ikon
PRODUKTION: New Normal
TRYCK: Åtta45, Stockholm, 2022
ARTIKELNUMMER: SK22129
FÖR MER INFORMATION: svenskakyrkan.se

Detalj av konstnären Britta Marakatt-Labbas kalkduk för Luleå domkyrka

Förord

Svenska kyrkans ursäkt till det samiska folket syftar till att ta ansvar för kyrkans tidigare agerande, bidra till upprättelse samt att bygga en mer jämlik relation mellan det samiska folket och kyrkan.

Insatser inom ramen för det fortsatta försoningsarbetet går under beteckningen Sägastallamat, vilket betyder dialog på nordsamiska. Sägastallamatprocessen bygger på tanken att dialog, samverkan och respekt för särart kan leda till en mer jämlik relation och på sikt till försoning. Att bygga tillit tar dock tid, liksom att hitta former för dialog. Insatserna inom Sägastallamatprocessen syftar till att få igång långsiktiga processer för att stärka strukturer som framgent kan bära det fortsatta samiska arbetet i Svenska kyrkan.

Kyrkostyrelsen beslutade den 8 juni 2021 att Svenska kyrkan ska framföra en officiell ursäkt till det samiska folket. Beslutet angav också en inriktning och ett övergripande mål för Svenska kyrkans åtaganden kopplade till ursäkten. Generalsekreteraren fick i uppdrag att utforma en handlingsplan för 2022–2031 i nära dialog med Samiska rådet och stiftet. Kyrkostyrelsen avsatte även strategiska utvecklingsmedel för insatser inom handlingsplanen. Den 24 november 2021 framfördes Svenska kyrkans ursäkt till det samiska folket av ärkebiskop Antje Jackelén i Uppsala domkyrka.

I denna handlingsplan beskrivs inriktningen på insatser i det fortsatta försoningsarbetet samt arbets- och förhållningssätt som ska fylla åtagandena kopplade till ursäkten med ett konkret innehåll. I handlingsplanen anges även ett antal prioriterade områden och insatser som syftar till att förverkliga de åtaganden som kyrkostyrelsen beslutat om.

Särskilt fokus i handlingsplanen läggs på arbetet under etapp 1, perioden 2022–2026. Inför insatser under andra etappen av processen (2027–2031) behöver ytterligare dialoger genomföras. De fortsatta insatserna under etapp 2 är även beroende av hur väl arbetet utvecklas under etapp 1.

UPPSALA, JUNI 2022

Helén Ottosson Lovén
GENERALSEKRETERARE I SVENSKA KYRKAN

Erik-Oscar Oscarsson
ORDFÖRANDE I SAMISKA RÅDET I SVENSKA KYRKAN

Sammanfattning

Svenska kyrkans försoningsprocess med det samiska folket, som pågått sedan i vart fall 1990-talet, har tagit ny fart under de senaste åren. Kyrkans historiska agerande har skadat samerna och kyrkans relationer till det samiska folket. Efter det att kyrkans vitbok publicerades 2016 har samtal förts om den fortsatta vägen framåt dels inom Samiska rådet i Svenska kyrkan, dels tillsammans med en rad samiska civilsamhällsorganisationer och Sametinget. Ett erkännande av kyrkans skuld och en vilja till ansvarstagande ledde till att Svenska kyrkan i november 2021 framförde en officiell ursäkt till det samiska folket.

Kyrkostyrelsen beslutade i juni 2021, efter hörande av samtliga stiftsstyrelser, om åtta framåtsyftande åtaganden kopplade till ursakten. Åtagandena kan ses som övergripande mål för det fortsatta utvecklingsarbetet under perioden 2022–2031. Kyrkostyrelsen har avsatt strategiska utvecklingsmedel med 40 miljoner kronor för perioden. Det fortsatta försoningsarbetet behöver utformas så att det dels bidrar till långsiktig social, ekonomisk, ekologisk och andlig hållbarhet även i ett samiskt perspektiv, dels beaktar viktiga principer i urfolksrätten. En sådan central princip är urfolks rätt till självbestämmande. Det innebär att Svenska kyrkans fortsatta utvecklingsarbete förutsätter aktivt samiskt deltagande i samiskt kyrkoliv och i de insatser som planeras. Under den första etappen av utvecklingsarbetet, 2022–2026, kommer särskilt fokus att läggas på:

- Insatser för att stärka samiskt inflytande och delaktighet i Svenska kyrkan, bland annat för att öka kunskap och medvetenhet om rätten till inflytande, öka samers faktiska möjligheter till delaktighet och för att hitta nya arbetsätt för att säkerställa samiskt inflytande och delaktighet.
- Insatser för att främja samiskt kyrkoliv, bland annat för att öka kunskapen om samisk andlighet och kyrkoliv, hitta gemensamma former för samverkan inom Svenska kyrkan för att utveckla det samiska arbetet, öka tillgången på samisk kyrkomusik, underlätta samiskt gudstjänstliv samt synliggöra den samiska kulturen i kyrkan.

- Insatser för att stärka samiska barn och unga, bland annat det samiska konfirmationslägret och att utveckla samisk barnverksamhet, samt öka medvetenheten kring samiska barns och ungas situation.
- Insatser som rör Svenska kyrkans markförvaltning och skogsbruk, bland annat behöver kunskapen om kyrkans historiska relation till samer i frågor som rör rätten till mark och vatten öka, liksom hur kyrkans nuvarande markförvaltning och skogsbruk påverkar samiska näringar. Insatser bör också övervägas för att utveckla långsiktigt hållbara former för samiskt inflytande och för att beakta urfolksrättens principer i Svenska kyrkans markförvaltning och skogsbruk.
- Insatser för att öka kunskapen om och respekten för urfolksrätten, bland annat inom kyrkans egna utbildningar, att ytterligare sprida vitboks-materialet inom Svenska kyrkan, samt att genom påverkansarbete bidra till att stärka samer och samiska rättigheter.

Under arbetet med handlingsplanens förverkligande kommer återkommande konferenser, kallade Sägastallamat, att arrangeras 2022, 2026 och 2031 tillsammans med samiska företrädare. Vid Sägastallamat 2 i oktober 2022 kommer särskilt fokus läggas på samisk delaktighet och inflytande. I anslutning till Sägastallamat 2 framförs kyrkans officiella ursäkt till det samiska folket en andra gång. Inför Sägastallamat 3 år 2026 och Sägastallamat 4 år 2031 kommer också uppföljning av gjorda insatser att göras. Uppföljningen ger Svenska kyrkan möjlighet att bedöma dels hur försoningsarbetet fortskrider, dels behovet av fortsatta insatser.

FOTO: MAGNUS ARONSON/IKON

Svenska kyrkans ursäkt till det samiska folket

Kyrkans historiska agerande har skadat samerna

Frågan om kyrkans agerande under kolonisationen av Sápmi och delaktighet i de övergrepp och förtryck som riktade sig mot det samiska folket genom århundradena har diskuterats i olika sammanhang sedan i vart fall 1990-talet. Frågor som ställts är bland annat: Hur har kyrkan agerat? I vilken mån agerade kyrkan som statens företrädare? Vilka konsekvenser fick agerandet för det samiska folket och för enskilda samer? Kan dagens kyrka hållas ansvarig för handlingar som skedde för länge sedan? Är försoning möjligt och vad skulle i så fall krävas av Svenska kyrkan? Vad gör det med kyrkans självbild att den varit delaktig och medansvarig till övergrepp och kränkningar som riktade sig mot det samiska folket och enskilda samer? Vad skulle en upprättelse kunna bestå av idag, särskilt i ljuset av dagens urfolksrätt och synen på urfolk?

Från samiskt håll har man krävt klargöranden om kyrkans faktiska agerande och dess delaktighet och roll i den politik som statsmakten historiskt bedrev i relation till samerna. Det har också funnits tankar hos kyrkliga företrädare om behov av och önskemål om försoning som till exempel den försoningsgudstjänst biskop Karl-Johan Tyrberg ledde i Undersåker 2001.

Svenska kyrkan har tagit viktiga steg för att rannsaka dess historiska agerande och delaktighet i statsmaktens koloniala strävanden. Ett flerårigt omfattande gransknings- och kartläggningsarbete har gjorts av forskare. Vittnesmål från äldre samer som gått i nomadskola har samlats in. Bilden av kyrkans agerande i historisk tid har klarnat på en rad områden, men en del områden behöver granskas ytterligare för att fullt ut förstå kyrkans roll och bevekelsegrunder. Materialet visar att kyrkan självständigt och som samhällsbärare och myndighetsutövare varit delaktig i övergrepp och kränkningar som riktat sig mot samer, deras religionsutövning, traditionella levnadssätt, språk och kultur. Särskilt samiska barn har varit föremål för majoritetssamhällets agerande att undertrycka den samiska kulturen och språket. Agerandet har varit oacceptabelt och förkastligt. Konsekvenserna av kyrkans agerande påverkar än idag det samiska folket.

I förordet till den sammanfattande skriften i kartlägningsarbetet betonar ärkebiskop Antje Jackelén vikten av att Svenska kyrkan gör upp med sitt koloniala förflutna¹:

Varför var det så viktigt att belysa och offentliggöra gamla oförrätter och orättvisor? Det är helt enkelt nödvändigt för att möjliggöra upprättelse och försoning. Smärtan, skammen, självföraktet och vreden är verkliga. De kan inte nonchaleras av en kyrka som vill leva i Jesu Kristi efterföljd. När vi har svikit det samiska folket, har vi också svikit oss själva och Gud.

Svenska kyrkan som institution behöver bära ansvar för historiskt agerande och konsekvenser av sådant agerande. För att återupprätta och läka relationer med det samiska folket vill Svenska kyrkan nu bidra till upprättelse och stärka förutsättningarna för att kunna verka i en mer jämlik relation.

Dialog med samiska företrädare

Samiska rådet i Svenska kyrkan har varit en aktiv part i det försoningsarbete som bedrivits sedan 1990-talet. Samiska rådet har också ingått i styrgruppen för det kartlägningsarbete som genomförts under 2010-talet. Det har funnits en samsyn i rådet kring att frågan om insatser och en eventuell ursäkt från Svenska kyrkans sida inte ska lämnas i direkt anslutning till det kartlägningsarbete som genomförts. Tanken har varit att det behövs tid för att reflektera kring de nya uppgifter som framkommit i kartlägningsarbetet.

Samiska rådet i Svenska kyrkan bedömer att försoningsarbetet nu nått en punkt då en offentlig ursäkt skulle kunna bidra till att föra arbetet med samiskt kyrkoliv framåt. Rådet tog under 2019 initiativ till ett samtal med kyrkostyrelsen om att tiden var mogen för en officiell ursäkt. Samtal om samers situation idag, frågor kring försoning och upprättelse samt kyrkans väg framåt efter kartlägningsarbetet har även diskuterats med en rad samiska företrädare utanför Svenska kyrkan i olika sammanhang de senaste åren, bland annat:

- Samiska kyrkodagarna i juni 2017: *Lávvusamtal om Sannings- och försoningskommission – Varför och på vems villkor?* I samtalet deltog dåvarande kultur- och demokratiminister Alice Bah Kuhnke, ärkebiskop Antje Jackelén, företrädare från Samiska rådet i Svenska kyrkan och samiska ledare från Sverige, Norge och Finland.
- I samband med Jokkmokks marknad 2018 samtalade ärkebiskop Antje Jackelén och biskop Åsa Nyström med företrädare för Sametinget respektive Sáminuorra om bland annat försoning.

¹ www.svenskakyrkan.se/filer/Samerna%20och%20Svenska%20kyrkan%20-%2000a.Forord.pdf

- Ärkebiskop Antje Jackelén har bjudit in samiska civilsamhälles- och Same-tingetsföreträdare till samtal i oktober 2020 och februari 2021 om den planerade ursäkten. Ytterligare överläggning rörande åtaganden kopplade till ursäkten genomfördes med civilsamhällesföreträdare i september 2021.
- Svenska kyrkans nationella nivå har informerat Sametingets plenum om den planerade ursäkten i februari 2021 samt bjudit in samtliga partier i Sametinget till en överläggning i mars 2021. Ärkebiskopen deltog vid Same-tingets högtidliga öppnande i Lycksele den 1 september 2021 och förde samtal med företrädare för Sametinget kring den planerade ursäkten och åtaganden kopplade till denna.

I dialogen med samiska företrädare har det bejakats att tidpunkten för en ursäkt skulle kunna vara lämplig. En del samiska företrädare har dock anført att Svenska kyrkan först borde invänta resultaten från en statlig sanningskommission, eller i vart fall avvakta ett år för att förankra ursäkten ytterligare med samer på lokal nivå.

För att utforma och förankra kommande insatser i det fortsatta arbetet och denna handlingsplan har samtal förts i Samiska rådet i Svenska kyrkan under hösten 2021 och våren 2022.

Dialog inom Svenska kyrkan

De övergripande åtagandena har diskuterats med stiftsföreträdare dels stiftsdirektorer för Luleå, Härnösands och Västerås stift i februari 2021, dels i överläggningar mellan kyrkostyrelsens arbetsutskott och samtliga stiftsstyrelsers presidier i mars 2021.

I samband med presidieöverläggningen i mars 2021 arrangerades ett fördjupande pass om kyrkans försoningsarbete där Samiska rådets dåvarande ordförande Ingrid Inga och tidigare ordförande Sylvia Sparrok deltog.

Kyrkostyrelsen har remitterat förslag till övergripande åtaganden till samtliga stiftsstyrelser under våren 2021. På nationell nivå har även samtal förts med stiftsdirektorerna i juni och oktober 2021 för att diskutera åtaganden och insatser kopplade till ursäkten. Under våren 2022 har dialog om innehållet i denna handlingsplan förts med stiftsdirektorer eller motsvarande från Luleå, Härnösands, Stockholms och Västerås stift.

Från erkännande av skuld till ansvarstagande

Svenska kyrkan erkänner sin delaktighet och skuld i övergreppen mot det samiska folket. En konsekvens av denna insikt blir en vilja till ansvarstagande för tidigare agerande samt att aktivt främja det samiska i Svenska kyrkan och bidra till en förnyad relation. Ett ansvarstagande behövs även för Svenska kyrkans egen skull, att som förövare faktiskt och genom handling bära ansvar

för tidigare agerande som skadat och berövat människor en del av deras identitet och andliga uttryck. Erkännandet av skuld påverkar också kyrkans identitet och självbild.

Regeringen beslutade i november 2021 att inrätta en sanningskommission som ska kartlägga och granska den politik som förts gentemot samerna i ett historiskt perspektiv och dess konsekvenser för det samiska folket.² Sanningskommissionens arbete kommer sannolikt att nyansera och öka kunskapen om kyrkans historiska agerande ytterligare. Arbetet ska redovisas senast i december 2025. Svenska kyrkan välkomnar en sådan fortsatt granskning av en självständig statlig sanningskommission. Det finns en rad områden som skulle kunna granskas ytterligare för att öka och fördjupa kunskapen.³

Redan den kunskap som framkommit så här långt visar tydligt att kyrkans delaktighet i övergrepp och kränkningar varit omfattande och av allvarlig art. Det vore, enligt Svenska kyrkans mening, mycket olyckligt om det konkreta och framåtsyftande försoningsarbetet skulle tappa fart och fördröjas med flera år, i avvaktan på eventuell ytterligare granskning från statens sida. Tillsättandet av en statlig sanningskommission förändrar således inte Svenska kyrkans förutsättningar att nu bära ansvar för det som framkommit i det granskningsarbete som kyrkan själv initierat. En ursäkt från Svenska kyrkan utesluter inte heller fortsatt ansvarstagande för eventuella ytterligare kränkningar från kyrkans sida som skulle kunna framkomma i ett senare skede.

Sedan relationsförändringen år 2000 måste Svenska kyrkan som självständigt trossamfund också dra sina egna slutsatser och själv ta ansvar för sin verksamhet. Svenska kyrkan vill därför inte invänta resultatet av en statlig sanningskommission. Det är angeläget att nu kunna gå vidare med insatser för att främja det samiska kyrkolivet och stärka det samiska i Svenska kyrkan. Det fortsatta försoningsarbetet behöver utformas som en dynamisk process som preciseras kontinuerligt i dialog med samiska företrädare och stiftet. Inget hindrar att ytterligare insatser initieras senare i processen för att fånga upp ny kunskap om kyrkans historiska agerande. Resultaten från en statlig sanningskommission kommer därför att kunna beaktas i det fortsatta försoningsarbetet.

² www.regeringen.se/rattsliga-dokument/kommittedirektiv/2021/11/dir.-2021103/

³ www.sametinget.se/rapport_sanningskommission

Ursäkten – ett uttryck för ansvarstagande

Svenska kyrkans ursäkt till det samiska folket har framförts av ärkebiskop Antje Jackelén i samband med kyrkomötets öppnande i Uppsala domkyrka den 24 november 2021. Ärkebiskopen uttalade följande.

Jesus mötte människor i ögonhöjd. Det bör vi också göra. I Lukas-evangeliet berättas om en kvinna som hade varit krokryggig i arton år, oförmögen att räta på sig, ständigt tvingad att se ner på sina egna fötter och vägarnas damm. Aldrig såg hon vidderna och himlen. Jesus tilltalar henne. För att möta henne i ögonhöjd måste han ha gått ner på knä och vridit sitt ansikte uppåt. Han berör henne och då kan hon för första gången på arton år räta på sin rygg.

Jesus mötte människor i ögonhöjd. Det bör vi också göra när vi möter varandra. Då rätas våra krökta ryggar, då lyfts bördor av.

Idag står jag som ärkebiskop i Svenska kyrkan inför er, det samiska folket, och bekänner att vi INTE har mött er i ögonhöjd. Vi har varit inkrökta i oss själva, inte stått rakryggade emot rasism och maktmissbruk. Våra ryggar är krökta av den skuld som vi bär. Vi har lagt orättfärdiga bördor på er. Vi har tyngt ner era förfäder och förmödrar med skam och smärta som ärvts av nya generationer.

Under lång tid ville eller kunde vi inte förstå detta. Vi såg inte. Vi lyssnade inte. Det gör ont att ta in att Svenska kyrkan har bidragit till och legitimerat förtryck. Att den kyrka vi älskar har vållat så mycket lidande.

Sedan samtalen vid Sägastallamat 2011 har vi lärt oss mer om vår skuld och vårt ansvar, särskilt genom den forskning som finns dokumenterad i Vitboken om *De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna* och Nomadskoleboken *"När jag var åtta år lämnade jag mitt hem och har ännu inte kommit tillbaka"* – *Minnesbilder från samernas skoltid*.

Vittnesbörden som vi har hört idag bekräftar vår kyrkas delaktighet i övergrepp mot samer. Såren, smärtan, skammen, självföraktet, vreden och de svåra minnena är verkliga. När vi har svikit det samiska folket har vi också svikit allas vår Skapare. Vi har inte varit trogna i vårt lärjungaskap. Vi har inte varit lyhörda för den heliga Andens närvaro i skapelsen.

I Svenska kyrkan föraktades samisk andlighet. I stället för att känna igen Guds avbild i samiska systrar och bröder försökte vi omskapa

dem till majoritetskulturens egen avbild. Ni har berättat för oss om tvångskristnande och kolonial försvenskning. Samisk kultur förnekades, och därmed också de samiska språken, hantverket och konsten. Vi såg inte ert självklara förhållande till Skaparen och till markerna. Vi förstod inte att samisk andlighet uttrycker sig i vardagens handlingar. Vi har inte mött er i ögonhöjd.

Detta erkänner vi idag och för detta ber jag å Svenska kyrkans vägnar om ursäkt.

Svenska kyrkan hade en väsentlig roll i inrättandet och driften av nomadskolor och arbetsstugor. Samiska barn tvingades lämna familjens trygghet och sociala band slogs sönder. I kyrkobokföringen ersattes samiska namn av svenska, med språk-, identitets- och kulturförlust som följd.

Detta erkänner Svenska kyrkan idag och för detta ber vi om ursäkt.

Svenska kyrkan har haft en avgörande roll som dörröppnare för rasbiologerna. Våra företrädare använde sin auktoritet och sin makt i samhället för att rättfärdiga rasistiskt och kolonialt tankegods, med svåra kränkningar av människovärdet och mänsklig värdighet som följd.

Detta erkänner Svenska kyrkan idag och för detta ber vi om ursäkt.

Våra företrädare tillät att samiska kvarlevor samlades in med rasbiologiska motiveringar och under delvis brutala former. Kvarlevorna hamnade på museer och andra institutioner och finns kvar där än, med fortsatt avhumanisering som följd.

Detta erkänner Svenska kyrkan idag och för detta ber vi om ursäkt.

Koloniseringen som Svenska kyrkan medverkade i ledde till förlusten av marker och en omfattande exploatering. Maktobalansen som uppstod påverkar än idag samers möjlighet att värna sina traditionella marker och näringar. Med Svenska kyrkans goda minne skiljde majoritetssamhället samer från samer. Klyvningen av det samiska folket i olika kategorier kom att prägla lagstiftningen och ”lapp ska vara lapp”-politiken, med än idag smärtsamma motsättningar mellan samer som följd.

Detta erkänner vi idag och för detta ber jag å Svenska kyrkans vägnar om ursäkt.

Det gjorda kan vi inte göra ogjort. Men vi kan känna ånger över vår delaktighet i Sveriges koloniala historia. Vi kan känna ånger över vår oförmåga och ovilja att ta in sanningen och mötas i ögonhöjd. Som den felande parten vill vi erkänna vårt moraliska ansvar och åta oss att tillsammans arbeta för rätt och rättfärdighet. I samma anda vill vi förhålla oss till den kunskap som kommer att tas fram genom framtida forskning och statens sanningskommission.

På initiativ av Samiska rådet i Svenska kyrkan, efter samråd med partierna i Sametinget och de samiska organisationerna samt efter beslut i såväl kyrkostyrelsen som alla tretton stiftsstyrelser uttalar jag idag denna ursäkt å Svenska kyrkans vägnar. Samtidigt överlämnar vi till er åtta åtaganden för de närmaste tio åren. Vi vill att vår kyrka, som många av er också är medlemmar i, blir delaktig i att skapa en mer rättfärdig ordning där samerna åtnjuter sin fulla rätt som urfolk.

När vi idag ber er om ursäkt förfogar vi inte över hur ni tar emot denna ursäkt. Det är inte upp till oss att avkräva besked om när ett svar ges och vad svaret ska bli.

Under tiden ber vi Gud och er om att vi alltmer får mötas i ögonhöjd. Att vi inte upprepar tidigare fel och misstag. Att vi alla låter oss beröras av Jesus som går på knä för att räta upp krokryggiga. Både de av oss som bär de drabbades bördor och de av oss som bär bördor av oförrätter som har begåtts i kyrkans namn. Både de av oss som bär på förövarnas bördor av skuld och de av oss som bär på offrens bördor av lidande. Så att vi kan känna igen Kristus i varandra. Så att vi tillsammans kan se vidderna och himlen.

Idag knäböjer vi inför er, för att erkänna Svenska kyrkans övergrepp och för att ta ett nödvändigt steg framåt på försoningens långa väg.

Svenska kyrkans ursäkt framförs ytterligare en gång i den 23 oktober 2022 i anslutning till det planerade konferensen kallad Sägastallamat 2 i Luleå den 21–22 oktober 2022.

Ursäkten är en ensidig handling från Svenska kyrkans sida – en vilja att erkänna det som skett, ställa sig moraliskt ansvarig och att gå vidare under andra förutsättningar. Den förutsätter inte någon reaktion eller handling från samiskt håll. Utifrån att Svenska kyrkan har en genuin och uppriktig vilja att förnya relationen till samerna, åtföljs ursäkten av ett antal åtaganden.

Syftet med de övergripande åtagandena, som antagits av kyrkostyrelsen, är att

- uttrycka Svenska kyrkans ursäkt till hela det samiska folket,
- ange mål för det fortsatta försoningsarbetet,
- precisera åtagandena kopplade till ursäkten och kraftsamla genom att skapa strukturer för arbetet inom Svenska kyrkan i dialog med samiska företrädare,
- ge en sammanhållen innehålls- och tidsmässig ram för de åtaganden som nationell nivå planerar i dialog med berörda stift,
- bygga långsiktig tillit och förtroende, säkerställa transparens och delaktighet i den fortsatta processen i relation till samerna,
- underlätta uppföljning av åtaganden, samt att
- verka för att kyrkans historiska agerande inte upprepas i framtiden.

Vitboken, syntesboken och boken om nomadskolan

Bakgrund till Svenska kyrkans ursäkt

Från Ekströms utredning till Sägastallamat

I april 2005 tillsatte kyrkostyrelsen en utredning om samiska frågor i Svenska kyrkan under ledning av Sören Ekström. I direktiven hette det bland annat:

Det samiska folket är en ursprungsbefolkning. Alltifrån den tidigare kolonisationen och långt in på 1900-talet har övergrepp begåtts gentemot den samiska befolkningen. Svenska kyrkan har bidragit till detta. Både den svenska staten och Svenska kyrkan har under senare år offentligt vidgått detta. I de nordliga stiftet har anordnats försoningsgudstjänster.

I utredningen *Samiska frågor i Svenska kyrkan* (SKU 2006:1)⁴, som presenterades i november 2006, konstaterades att Svenska kyrkan genom historien har deltagit i förtrycket av det samiska folket.

Liksom andra kyrkor har Svenska kyrkan varit en del av en koloniserande statsmakt i områden där det funnits en urbefolkning. En del i detta förtryck har varit viljan att förhindra att samiska historiska särdrag, särskilda traditioner och samisk kultur kommit till uttryck. Den samiska identiteten har inte kunnat speglas i gudstjänster och övrigt kyrkoliv.

Angående försoning anfördes:

Försoning måste ... innebära att de orättfärdigheter som förekommit skall erkännas, i princip och konkret, punkt för punkt. Om de som begått övergreppen inte själv kan erkänna dem – övergreppen kan ju ligga generationer tillbaka – så måste någon offentligt göra det på

⁴ Samiska frågor i Svenska kyrkan, SKU 2006:1; www.svenskakyrkan.se/Sve/Bin%C3%A4rfiler/Filer/E2DC85BC-6AC7-487D-8A12-1BA37EE4AEEC.pdf

deras vägnar. Som en följd av att orättfärdigheterna erkänts måste en tydlig önskan till nytänkande och bättring finnas.

Utredningen föreslog en rad insatser, men kyrkostyrelsen gick endast vidare med ett av dessa, nämligen att teologiska kommittén skulle ges i uppdrag att genomföra en hearing om samisk identitet och erfarenhet i relation till hur Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära uttrycks i dag, liksom om formerna för samiskt teologiskt arbete.

Hearingen, kallad Sägastallamat (dialog på nordsamiska), arrangerades i Kiruna den 11–13 oktober 2011 i samarbete med Samiska rådet inom Svenska kyrkan.⁵ Ett stort antal samiska företrädare från Sametinget, det samiska civilsamhället och kyrkolivet deltog. Under Sägastallamat 2011 lämnades en rad vittnesmål om historiska övergrepp, kränkningar och orättvisor som kyrkan gjort sig skyldig till eller bidragit till på något sätt. De centrala delarna i de behov av insatser som samiska företrädare anförde vid Sägastallamat rörde:

- dokumentation av historiska övergrepp mot samerna och insamlande av vittnesmål från äldre samer om erfarenheter,
- satsningar på samiska barn och unga inklusive samiska konfirmandlägret,
- stöd från Svenska kyrkan för samernas rättigheter som urfolk,
- teologisk reflektion kring samisk andlighet, samt
- stärka och synliggöra samiskt språk och samisk kultur i Svenska kyrkans verksamhet.

Det fortsatta försoningsarbetet har sedan våren 2012 fokuserat på dessa områden.

Insatser efter Sägastallamat

Som ett resultat av Sägastallamat 2011 vidtog nationell nivå ett antal åtgärder i syfte att komma vidare i arbetet med att läka relationen till samerna och att återupprätta förtroendet för Svenska kyrkan. Bland dessa åtgärder ingick att initiera forskning i samarbete med Umeå universitet rörande den historiska relationen mellan kyrkan och samerna (även kallad vitboksprojektet), samla in samiska röster och erfarenheter från nomadskolan (även kallad dokumentationsprojektet), genomföra teologiska samtal om samisk andlighet, utveckla det samiska konfirmandlägret och vidareutveckla det samiska kyrkolivet. Under våren 2016 presenterades resultat från vitboks- respektive dokumentationsprojektet.

Kartlägningsarbetet ger en rad exempel på övergrepp, kränkande behandling, osynliggörande, diskriminering och bristande respekt för samers mänskliga

⁵ Rapport från Sägastallamat, <http://internwww.svenskakyrkan.se/flersprakigkyrka/rapporter>

värde, religion, språk, kultur, traditionella näringar och andliga uttryck. Kyrkan och dess företrädare har – som statskyrka med myndighetsuppdrag och som majoritetsföreträdare – på olika sätt bidragit till att undertrycka och kränka enskilda samer och det samiska folket. Kyrkan har även bidragit till att upprätthålla en skolform som segregerat vissa samiska barn och inte givit dem samma förutsättningar som andra barn och tvingat andra samiska barn till assimilering.

Vitboken

Projektet resulterade dels i en vetenskaplig antologi i två band med titeln *De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna – En vetenskaplig antologi*, dels i en mer lättillgänglig bok med titeln *Samerna och Svenska kyrkan: Underlag för kyrkligt försoningsarbete* (även kallad syntesboken)⁶. Den förstnämnda boken utgör själva den vetenskapliga rapporten. Syftet med den var att klargöra de historiska relationerna mellan samer och Svenska kyrkan, samt att utgöra ett standardverk för framtida forskning. Den publicerades på Artos bokförlag i april 2016. Texten består av drygt trettio artiklar och omfattar cirka 1 200 boksidor uppdelade i följande fem övergripande teman: perspektiv på försoning, mission och skola, kyrkan och samernas kulturella uttryck, kyrkans involvering i samiska frågor utifrån organisatoriska aspekter och myndighetsperspektiv, samt kyrka och samer utanför Svenska kyrkan.

Syntesboken – steg i en försoningsprocess

Syntesboken innehåller en mer populärt riktad sammanfattning av vitboken, plus tre artiklar med mer konstruktivt kommenterande syftning. Syntesboken sammanfattar resultaten för en bredare publik och erbjuder perspektiv som kan fungera som utgångspunkt för praktiskt teologiskt arbete med försoning.

De försoningsteologiska resonemang som formuleras i syntesboken av den samiske teologen Tore Johnsen har utvecklat förståelsen av vitboksprojektet och dess avgränsning. Den modell som Tore Johnsen förespråkar i sin text består av fyra steg, där erkännande bildar det första steget i en försoningsprocess. Det handlar om att tala sanning om det som har hänt. Offrets berättelse måste få utrymme, och förövaren måste lyssna. Samtidigt är det viktigt att den som bär ansvar för övergreppen också börjar tala sanning om historien. Ånger bildar det andra steget i Johnsens modell för försoning. Förövaren behöver bli berörd av hur kränkningen har drabbat offret. Det tredje steget i försoningsprocessen är upprättelse. Medan erkännandet rör historien, är upprättelsen framtidsinriktad. Det handlar om att återupprätta offret och relationen mellan förövare och offer och därmed lägga grund för en gemensam framtid. Johnsen pekar på problemet att upprättelse kostar och att förövaren i många försoningsprocesser försöker komma billigt undan. Om en sann försoning ska komma till stånd, måste en upprättelse ske. Det fjärde

⁶ www.svenskakyrkan.se/samiska/vitboken

steget i Johnsens förståelse av en försoningsprocess är förlåtelse. Först när offrets värdighet är upprättad, kan det bli tal om förlåtelse. Förlåtelse kan inte forceras fram. Tiden måste vara mogen, så att förlåtelsen inte upplevs som ett krav, utan kan ges som en fri gåva.

Vitboksarbetet tillsammans med Nomadskoleboken kan ses som ett led i steg 1 – att tala sanning om det som hänt. Ursäkten är ett uttryck för steg 2, att förövaren låter sig beröras av historien och åtagandena är ett led i steg 3 som är framtidsinriktat. Steg 4 ligger i händerna på det samiska folket. Samtidigt pekar Tore Johnsen på att dessa steg är inflätade i varandra och Vitboksarbetet med Nomadskoleboken kan vara bidrag till upprättelse (steg 3) liksom ursäkten kan bidra till det. Och åtagandena blir också ett sätt att bedöma halten av hur Svenska kyrkan faktiskt låtit sig beröras av historien (steg 2).

Den stegvisa progressionen av en försoningsprocess har varit vägledande för det fortsatta arbetet på nationell nivå och i dialogen med Samiska rådet i Svenska kyrkan och andra samiska intressenter. Tanken med att Svenska kyrkan bör be det samiska folket om ursäkt har således mognat fram under det fortsatta arbetet.

Nomadskoleboken

Samiska erfarenheter från nomadskolan var en av frågorna som lyftes fram i Sägastallamat-konferensen 2011 i Kiruna. Detta är en kollektiv samisk erfarenhet som alltjämt påverkar samerna och något som många varit med om men få icke-samer känner till. Skolformen tillkom i början av 1900-talet som en del i den så kallade "lapp-ska-vara-lapp"-politiken, som byggde på rasistiska föreställningar om samer. En av de pådrivande för denna politik var dåvarande biskopen i Luleå stift, Olof Bergqvist, som också var riksdagsledamot. En uttalad tanke för denna segregerade skolform var att samiska barn inte skulle få samma utbildning som andra barn i Sverige och att de inte skulle vänja sig vid bekvämligheter. Förhållandena var periodvis svåra i skolorna. Barnen bodde på internatskolor, många förlorade sitt samiska språk och en del av sin samiska kultur. Renskötande familjers barn var tvungna att gå i dessa skolor fram till 1960-talet. Kyrkokansliet lät intervjua ett trettiotal äldre samer – den äldsta var då 98 år. Det är berättelser om sorg, glädje, kamratskap, ensamhet och hemlängtan. I boken behandlas även erfarenheter från de så kallade arbetsstugorna, där barn till icke renskötande samer inkvarterades under skoltiden. Arbetsstugorna började som välgörenhetsinrättningar för fattiga barn men utvecklades till att bli en del av den försvenskings- och assimileringspolitik som riktades mot samer. Resultatet publicerades i boken *"När jag var åtta år lämnade jag mitt hem och jag har ännu inte kommit tillbaka"* – *Minnesbilder från samernas skoltid*.⁷ Boken har mottagits med stor värme från samiskt håll.

⁷ www.svenskakyrkan.se/nyheter/berattelser-som-maste-horas-om-nomadskoleboken

Detalj från samisk manskolt

Övergripande mål för det fortsatta försoningsarbetet

Beslutade åtaganden

För att konkretisera Svenska kyrkans åtaganden kopplade till ursäkten till det samiska folket har kyrkostyrelsen i juni 2021 beslutat anta följande övergripande mål för det fortsatta försoningsarbetet:

1. Förkunna evangelium på samiska och utifrån den samiska kulturella kontexten med respekt för samisk andlig och kyrklig tradition

Att få ta del av evangeliet på det egna emotionella språket bidrar till ökad direkthet i tilltalet och till en känsla av tillhörighet. De samiska språken behöver användas och synliggöras i gudstjänstlivet och i församlingens verksamhet. Bland annat bibeltexter och psalmer behöver finnas att tillgå på samiska. Texter på samiska i kyrkohandboken kan underlätta gudstjänstliv på samiska. Samisk symbolik, samiska kyrkliga traditioner och kontextuell tolkning av texter bidrar till ökad inkludering och att tillgängliggöra evangeliet på ett kulturellt relevant sätt.

2. Synliggöra samisk andlighet, teologi och kyrklig tradition inom Svenska kyrkan

Församlingens grundläggande uppgift behöver genomföras på ett sätt som främjar inkludering och synliggörande av samer. Kyrkliga handlingar behöver utformas med respekt för samiska andliga och kyrkliga traditioner så att människor kan bejaka sin samiska identitet. Samiska andliga och kyrkliga traditioner behöver synliggöras och respekteras i områden där det bor samer.

3. Bidra till att stärka och revitalisera de samiska språken i Svenska kyrkans verksamhet

Genom att synliggöra och öka användningen av samiska i församlingens verksamhet kan Svenska kyrkan bidra till att de samiska språken stärks. Det är särskilt viktigt i verksamhet som riktar sig till barn.

4. Öka kunskapen och medvetenheten om kyrkans historiska relationer och övergrepp mot samerna och konsekvenserna av detta

Det material som tagits fram i kyrkans kartlägningsarbete behöver spridas så att kunskapen om kyrkans historiska agerande och delaktighet i övergrepp mot samer och konsekvenserna av detta ökar i Svenska kyrkan. Ökad kunskap kan bidra till reflektion och ökad förståelse om varför Svenska kyrkan bedriver ett försoningsarbete i relation till det samiska folket. Det kan också bidra till ökad medvetenhet bland förtroendevalda, anställda och församlingsbor i frågor som rör samer och samers livsvillkor och kyrkans ansvar att bidra till upprättelse och försoning.

5. Öka kunskapen om och respekten för urfolksrättens principer inom Svenska kyrkan och i samhället

Urfolksrättigheter är en del av de mänskliga rättigheterna. Respekt och efterlevnad av urfolksrätten är en förutsättning för ett socialt hållbart samhälle. Urfolksrättens principer berör ett stort antal samhällsområden. Den generella kunskapen om urfolksrättens principer behöver förbättras i Svenska kyrkan. Svenska kyrka ska sträva efter att respektera urfolksrättens principer i sin verksamhet.

6. Öka samers inflytande och delaktighet i Svenska kyrkan

Enligt urfolksrättens principer har samer rätt till självbestämmande i frågor som berör dem. Det innebär att Svenska kyrkan aktivt bör främja och finna former för samers inflytande och delaktighet i kyrkans verksamhet. Samers delaktighet i beslutsprocesser är särskilt prioriterade i principiella frågor som berör samer.

7. Stärka samiska barn och unga i deras identitet och andliga utveckling

Enligt FN:s barnkonvention har samiska barn och unga rätt till andlig utveckling. De har också rätt till sitt modersmål och att utveckla en kulturell identitet. Insatser som stärker samiska barns livsmod, identitet och andliga utveckling ska främjas.

8. Främja gränsöverskridande samiskt kyrkoliv

Samerna är ett gränsöverskridande folk som lever i fyra stater. Samerna ser sig själva som ett folk och de samiska banden över nationsgränserna är starka. Svenska kyrkan har sedan lång tid tillbaka ett nära samarbete i samiska frågor med de lutherska systerkyrkorna i Norge och Finland. Till gemensamma nordiska samiska kyrkodagar bjuds även ryska samer. Det gränsöverskridande samarbetet stärker och utvecklar det samiska kyrkolivet i Svenska kyrkan och bör därför främjas aktivt. För större samiska kyrkliga projekt, såsom större översättningar, är nordiskt samarbete en förutsättning.

Diakonalt förhållningssätt i försoningsarbetet

Ett diakonalt förhållningssätt innebär att i mötet med medmänniskor och i relation till skapelsen uttrycka kristen tro i bemötande och livshållning. Det handlar om att se och bekräfta hela människan, och även hennes andliga behov. Målet är att skapa en atmosfär som bygger på kärlek, omsorg och värnandet om skapelsen.

Att möta varandra i ögonhöjd innebär att mötas i respekt, utifrån vår gemensamma mänsklighet och som jämlikar inför Gud. Det är ett viktigt förhållningssätt i alla relationer, men det blir särskilt viktigt i relationer där maktbalansen är ojämlig, vilket framkommit i Svenska kyrkans granskning av de historiska relationerna till samerna. Det är viktigt att vara medveten om ojämlika maktförhållanden och böttna i att vi är jämlikar inför Gud. Vi hjälper inte andra, vi hjälper varandra.

Att kunna mötas i ögonhöjd handlar bland annat om att det ska finnas en grundläggande tillit och förtroende för kyrkan och dess medarbetare, att som same faktiskt bli bemött med respekt och med kulturell förståelse. Därför behövs kunskap och medvetenhet om vad samisk identitet och andlighet kan innebära och vad som kan vara viktigt för samer i olika delar av landet. Samerna är inte ett homogent folk och det finns många skillnader i sedvänjor, sekulära och kyrkliga traditioner, liksom det finns skillnader mellan samer som lever inom traditionella näringar och de som kanske inte längre har den kopplingen.

Det är också angeläget att det finns medvetenhet i Svenska kyrkan om vad språklig och kulturell assimilering, försvenskning- och utbildningspolitiken som riktats mot samer och förlusten av rättigheter kan ha fått för konsekvenser för samer som grupp och på individnivå. En del trauman och kollektiv sorg över förlust av identitet, språk och kultur kan ha förts vidare till nästa generation.

Ett diakonalt förhållningssätt förutsätter därför kunskap och medvetenhet om samers livssituation och de utmaningar människor brottas med. Användning av och respekt för samiska kulturella identitetsmarkörer och traditioner kan vara särskilt viktiga för människor i en utsatt situation. Användning av samiska i självårdssamtal och i mötet med kyrkans medarbetare, förtroendevalda och ideella kan ha mycket stor betydelse för känslan av tillhörighet och delaktighet i Svenska kyrkan och också direktheten i att få uttrycka sig på sitt innersta emotionella språk. Användning av samiskt språk i kyrkliga handlingar kan ha stor betydelse även för dem som inte själva behärskar samiska.

Viktiga frågor att reflektera över i församlingarna blir därför hur man tillsammans med samerna skapar förtroendefulla samtal och relationer. Ett rättighetsbaserat arbetssätt och normkritiskt förhållningssätt kan vara viktiga sätt att utveckla arbetet på lokal nivå.

Hållbarhetsaspekter i försoningsarbetet

Svenska kyrkans fortsatta försoningsarbete behöver utformas så att det bidrar till långsiktig social, ekonomisk, ekologisk och andlig hållbarhet även i ett samiskt perspektiv. Även de globala målen i agenda 2030 ställer krav på respekt för principerna i FN:s urfolkdeklaration.

Social hållbarhet berör en rad frågor inom Svenska kyrkans diakoni och inom själavården, bland annat rasism mot samer, diskriminering, samiska barns och ungas utsatthet, frågor om jämställdhet, psykisk ohälsa och förutsättningarna att livnära sig på traditionella samiska näringar.

Svenska kyrkan behöver i högre grad respektera och säkerställa dels folk-rättsliga principer till skydd för urfolks mänskliga rättigheter och samers livsvillkor, dels folkrättsliga principer som berör specifikt urfolk.

Det folkrättsliga skyddet för mänskliga rättigheter har kommit till uttryck i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna och i en rad olika internationella konventioner som Sverige ratificerat såsom bland annat FN:s konvention om skydd mot rasdiskriminering, FN:s konventioner om civila, medborgerliga, kulturella och sociala rättigheter samt FN:s konvention om barnets rättigheter.

Med internationella urfolkrättsliga principer avses bland annat FN:s urfolksdeklaration och i vart fall delar av ILO-konvention nr 169⁸ som anses utgöra internationell sedvanerätt.⁹ ILO-konventionens bestämmelser ger också vägledning i hur urfolks särart kan skyddas och främjas. Sådana principer är bland annat urfolks rätt till skydd mot diskriminering, rätt till samråd och att delta i beslutsfattande då frågor som berör dem behandlas, rätt till skydd för den mark där de traditionellt har bott och verkat och rätt att delta i användningen, förvaltningen och bevarandet av naturtillgångar på denna mark. Det kan också handla om att särskilda åtgärder ska vidtas i samarbete med urfolken för att de ska kunna bevara sin livsstil, kultur, språk och identitet. Detta ställer krav på ökad kunskap inom Svenska kyrkan om urfolksrättsliga principer och samers levnadsförhållanden.

I Sverige har samerna också fått särskilt skydd i grundlagen. I regeringsformens 1 kap. 2 § anges att det samiska folkets möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas.

⁸ ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder

⁹ I regeringsformens 1 kap. 2 § anges även: Samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoritetens möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas. Samernas rätt att bedriva renskötsel regleras också i regeringsformen.

Ett tydligare ansvarstagande för urfolksrättsliga principer är också i linje med kyrkomötets beslut i november 2015. Kyrkomötet antog en motion om att Svenska kyrkan ska bidra ytterligare till att påskynda processen med en svensk ratificering av ILO-konvention nr 169 för att skapa tydlighet i vilka internationella regelverk för urfolks rättigheter som redan gäller i Sverige och vilken hänsyn som ska tas enligt skogsvårdslagen men som inte tillämpas.¹⁰ Kyrkolivsutskottet konstaterade att en tillämpning av ILO-konventionens bestämmelser skulle kunna innebära att Svenska kyrkan tillsammans med samebyarna och andra samiska organisationer utformar samråd i ILO-konventionens anda, vilket också görs på flera platser. Utskottet menade vidare att detta skulle kunna bidra till ett klarläggande och därmed till en minskad oro för vad en svensk ratificering av ILO-konvention nr 169 skulle innebära. Utskottet anförde också att Svenska kyrkan som rymmer både markägare och samer skulle kunna ta ett större ansvar i denna komplicerade fråga och medverka till att dialogen utvecklas och utformas så att förtroendet mellan människor ökar.

I ekonomisk hållbarhet ingår frågor som rör traditionella samiska näringars förutsättningar att verka och få avkastning på kort och lång sikt. Många samer som verkar inom rennäringsbrottsas med ekonomisk lönsamhet. Rennäringsförutsättningar påverkas bland annat av olika typer av markanvändning såsom skogsbruk, men också av klimatförändringar och rovdjurstryck.

Ekologisk hållbarhet ställer krav på miljö- och klimathänsyn inom Svenska kyrkans verksamhet. Rennärings, jakt och fiske är centrala delar i samernas kultur och dessa näringars förutsättningar och fortlevnad påverkas idag i mycket hög grad av klimatförändringar. Även den biologiska mångfalden i samernas livsmiljö påverkas av exploateringar och klimatförändringar och arktiska urfolk drabbas extra hårt av klimatförändringar.

Klimatförändringar som drabbar världens urfolk är en viktig fråga i den världsvida kyrkans arbete med klimaträttvisa, bland annat inom ramen för Kyrkornas världsråd. Svenska kyrkan har under flera år uppmärksammat de arktiska urfolkens situation. Svenska kyrkan och Canadian Council of Churches arrangerade konferensen *Future of life in the Arctic – The impact of climate change: Indigenous and religious perspectives* i Storforsen i oktober 2015.¹¹ Konferensens slutdokument blev ett ekumeniskt inspel till de internationella klimatförhandlingarna i Paris 2015. En rad vittnesmål lämnades om hur förändrade klimatförhållanden hotar de arktiska urfolkens livsvillkor, såsom utövande av traditionella näringar, upprätthållande av sociala strukturer,

¹⁰ Kyrkomötets beslut, § 111, kyrkolivsutskottets betänkande 2015:5, motion 2015:21, ILO-konvention nr 169, <https://km.svenskakyrkan.se/km2010-2015/default.aspx%-3Fid=1368197&ptid=48063.html>

¹¹ www.councilofchurches.ca/news/arctic-future/

existentiell hälsa och livsmod. I Sápmi hotas förutsättningarna för att bedriva en långsiktigt hållbar rennäring och andra traditionella samiska näringar.

Samisk andlighet och samers existentiella förhållande till skapelsen, naturen och naturresurser utgör även ett viktigt bidrag till hela Svenska kyrkans syn på andlig och existentiell hållbarhet. Frågor som rör samers fysiska och psykiska hälsa och samiska barns och ungas livsmod är också viktiga delar av andlig hållbarhet.

Viktiga principer i urfolksrätten att beakta

Det är viktigt att Svenska kyrkans förnyade relation till det samiska folket bygger på urfolksrättens principer. Därför behöver också kunskapen om urfolksrätten öka i hela Svenska kyrkan.

I FN:s urfolksdeklaration anges att urfolk har rätt till självbestämmande¹². Det innebär frihet att själv bestämma sin politiska ställning och styra sin ekonomiska, sociala och kulturella utveckling (artikel 3). I utövande av sitt självbestämmande har urfolk rätt till självständighet och självstyre i alla frågor som rör interna och lokala angelägenheter, liksom frihet i finansiering av sina självständiga funktioner (artikel 4).

Urfolk har rätt att delta i beslutsfattande om frågor som kan inverka på deras rättigheter genom företrädare som de själva har valt i enlighet med sina egna förfaranden och utforma sina egna beslutsfattande institutioner (artikel 18).

Urfolk har rätt att behålla och förstärka sina politiska, rättsliga, ekonomiska, sociala och kulturella institutioner, och också delta i samhällets politiska, ekonomiska, sociala och kulturella liv (artikel 5). Samernas folkvalda och lagstadgade organ för inflytande är Sametinget. I en del sammanhang kan därför Svenska kyrkan behöva relatera till Sametinget.

Urfolk har rätt att behålla, skydda och utveckla historiska, nutida och framtida manifestationer och uttryck av den egna kulturen, såsom arkeologiska och historiska platser, hantverk, former, riter, teknologi, visuella och sceniska verk samt litteratur (artikel 11).

Urfolk har rätt att manifesteras, utöva, främja och lära ut sina andliga och religiösa traditioner, sedvänjor och riter, rätt att behålla, skydda och enskilt ha tillträde till religiösa och kulturella platser, rätt att använda och förfoga över sina rituella föremål samt rätt att återfå mänskliga kvarlevor (artikel 12).

¹² FN:s urfolksdeklaration, finns endast i engelsk version; www.sametinget.se/2836

Urfolk har rätt att återuppliva, använda, utveckla och till kommande generationer förmedla sin historia, sina språk, sina muntliga traditioner, sin filosofi, sina skriftsystem och sin litteratur samt välja och behålla sina egna namn på samfund, orter och personer (artikel 13).

Urfolk har rätt att behålla och förstärka sin speciella andliga anknytning till sin traditionellt ägda eller på annat sätt besatta eller utnyttjade mark, sina territorier, sina vattenområden och sina kustområden och andra resurser samt att åta sig ansvaret härför gentemot kommande generationer (artikel 25).

Urfolk har rätt till mark, territorier och resurser som de traditionellt ägt, besatt eller på annat sätt utnyttjat eller förvärvat. Urfolken har rätt att äga, utnyttja, utveckla och kontrollera mark, territorier och resurser som de innehar genom traditionell äganderätt eller annan traditionell besittning eller utnyttjande, liksom mark, territorier och resurser som de på annat sätt har förvärvat (artikel 26).

Handlingsplanen – tidsramar och finansiering

Utvecklingsarbete i etapper

För att kunna uppnå de övergripande målen för det fortsatta försoningsarbetet krävs ett långsiktigt utvecklingsarbete. Utvecklingsarbetet behöver ske i nära och förtroendefull dialog och i samverkan med samiska företrädare. Arbetet kan också behöva justeras under vägens gång utifrån denna dialog och samverkan och beroende på hur insatserna fortskrider. Vissa av insatserna knyter även an till och påverkas av Svenska kyrkans arbete på andra områden såsom hållbarhetsarbetet, arbete för att motverka och anpassa verksamheten till klimatförändringar och att arbeta rättighetsbaserat.

Tanken med en fortsatt stegvis progression i Sägastallamat-processen har beskrivits ovan i den sammanfattande skriften *Samerna och Svenska kyrkan – Underlag för kyrkligt försoningsarbete*¹³. Svenska kyrkan har genom vitboksarbetet beskrivit och genom ursikten erkänt sitt ansvar för kyrkans historiska övergrepp mot samerna. Nästa steg i försoningsprocessen är *upprättelse*, som är ett framtidsinriktat arbete. Det handlar om att återupprätta offret och relationen mellan förövare och offer och därmed lägga grunden för en gemensam framtid. Parallellt med detta finns det fortfarande behov av att öka kunskapen inom Svenska kyrkan om det som framkommit i granskningen av kyrkans historiska agerande.

För att insatserna som beskrivs i handlingsplanen ska kunna bidra till reell upprättelse för det samiska folket, behöver utvecklingsarbetet leda till ett *lärande* inom Svenska kyrkans organisation och en ökad medvetenhet i ur-folksfrågor. Det behöver *skapas förutsättningar och strukturer* för att möjliggöra lärande och för att bevara och upprätthålla förvärvat kunskap över tid inom organisationen. Det är ett arbete som tar tid. Flera av de insatser som föreslås i handlingsplanen handlar om att sätta igång långsiktiga processer för att skapa bättre förutsättningar och stärkta strukturer för arbetet.

¹³ Tore Johnsens artikel i *Svenska kyrkan och samerna*, "Erkänd historia och förnyade relationer: Perspektiv på försoningsarbetet mellan kyrkan och samerna", s. 105-.

Svenska kyrkan behöver därför fortsätta finna och utveckla interna arbetssätt mellan församlingar, stift och nationell nivå, som möjliggör en kraftsamling i det samiska arbetet. Nationell nivå kan på olika sätt bidra till att öka kunskapen om samisk identitet och kultur, stärka och bygga kapacitet för det samiska arbetet i stift och församlingar. Det handlar om att starta processer för att utveckla verktyg och stöd, erbjuda kunskapshöjande insatser samt bidra till att nya förhållnings- och arbetssätt utvecklas inom Svenska kyrkans verksamhet och att dialogen med samiska intressenter ökar och utvecklas. För att kunna prioritera rätt är det avgörande att arbetet sker på ett sätt där samer kan påverka arbetet och de insatser som görs. För de stift och församlingar som ingår i Sápmi, där många samer är bosatta, kommer mer omfattande främjandeinsatser och en närmare dialog mellan stift och nationell nivå att behövas.

För att bygga de strukturer och den samverkan som behövs för upprättelse bör utvecklingsarbetet ske i etapper. Övergripande mål för försoningsarbetet, etappmål inom prioriterade områden, stegvis progression och kontinuerlig dialog med samiska företrädare kring prioriteringar bidrar till transparens och fortsatt tempo i processen. Tidigare försök att få till ett systematiskt försoningsarbete i stift och församlingar har försvårats av att det inte funnits en gemensam struktur och sammanhållande plan för arbetet. Goda initiativ som tagits genom åren har sällan lett till bestående förändringar eller skapat de hållbara strukturer som krävs för ett långsiktigt arbete.

Handlingsplanen syftar till att ge en sådan gemensam plan som ska underlätta för stift och församlingar att bidra till försoningsarbetet. Det kommer att krävas en gemensam kraftsamling för att försoningsarbetet och Svenska kyrkans ursäkt ska uppfattas som trovärdig. En samsyn behövs också för att gemensamt kunna tackla de utmaningar som många samer står inför idag och för att motverka utsatthet.

En viktig aspekt i det fortsatta försoningsarbetet är att en förnyad relation förutsätter ett aktivt samiskt deltagande i samiskt kyrkoliv och de insatser som planeras. Initiativ som ökar samiskt engagemang och deltagande, i synnerhet på lokal nivå, behöver utvecklas och uppmuntras. Eftersom antalet medarbetare och förtroendevalda i Svenska kyrkan med samisk språk- och kulturkompetens fortfarande är få, behöver initiativ för att främja samiskt ideellt engagemang uppmuntras och främjas. Det kan också handla om att få till lokala samarbeten och samverkan av olika slag mellan församlingar, sameföreningar och samebyar. Sådana samarbeten är viktiga för att stegvis bygga och stärka ömsesidig tillit och förtroende.

Genomförandet av insatser i handlingsplanen har mot bakgrund av detta delats in i olika etapper, enligt följande:

- **Etapp 1:** 2022–2026. I slutet av denna etapp görs en bedömning av hur långt arbetet kommit och vad som ska prioriteras under etapp 2. En reviderad handlingsplan med nya delmål tas fram inför etapp 2.
- **Etapp 2:** 2027–2031. I slutet av denna etapp görs en utvärdering av hur Svenska kyrkan uppfyllt sina åtaganden och vad som är relevant för det fortsatta försoningsarbetet.

Följande fokusområden bedöms som prioriterade i det fortsatta arbetet: insatser för att

- stärka samiskt inflytande och delaktighet i Svenska kyrkan,
- främja samiskt kyrkoliv,
- stärka samiska barn och unga,
- öka kunskapen om och respekten för urfolksrätten inom Svenska kyrkan, samt
- insatser som rör Svenska kyrkans markförvaltning och skogsbruk och som påverkar traditionella samiska näringar.

I handlingsplanen har de övergripande målen preciserats i delmål för etapp 1 för att underlätta uppföljningen av insatser.

Finansiering av insatser

För att möjliggöra insatser enligt handlingsplanen avsätter kyrkostyrelsen strategiska utvecklingsmedel med 40 miljoner kronor under perioden 2022–2031.

Medel för insatser, som syftar till att uppnå de övergripande målen för försoningsarbetet, ska även kunna sökas av stift, församlingar och samiska organisationer, enligt kriterier fastställda av kyrkostyrelsen. Beslut om tilldelning av medel fattas av generalsekreteraren och ska föregås av beredning i Samiska rådet i Svenska kyrkan.

Uppföljning av insatser i handlingsplanen

En uppföljning av åtaganden kopplade till Svenska kyrkans ursäkt och genomförande av insatser ska ske i slutet av varje etapp dels genom extern granskning och utvärdering, dels genom dialog vid större sammanhållande Sägastallamat-konferenser tillsammans med samiska företrädare.

Uppföljningen kan ses som kontrollstationer där faktiska resultat stäms av mot de övergripande målen och i förekommande fall etappmål kopplade till Svenska kyrkans ursäkt. Uppföljningen behöver utföras av en fristående och självständig aktör.

Samiska rådet i Svenska kyrkan ska kontinuerligt följa arbetet med åtagandena. Uppföljningen ska genomföras på sådant sätt att resultaten kan diskuteras vid de planerade Ságastallamat-konferenserna.

Uppföljning i slutet av varje etapp ger även kyrkostyrelsen möjlighet att bedöma hur försoningsarbetet fortskrider samt behovet av fortsatta insatser för arbetet. De återkommande dialogmötena med samiska företrädare ger också möjlighet till ökad samsyn och revidering vid behov.

Samiska rådet, från vänster biskop Åsa Nyström, Lisa Gerenmark, Anette Burman Labba, Gunilla Mäarak, Anna Sara Stenvall, Nils-Johan Labba, Britt Sandström, Eric-Oscar Oscarsson. Saknas på bilden: Levi Karvonen, Alva Fjellström, Jennie Granberg

Insatser för att stärka samiskt inflytande och delaktighet i Svenska kyrkan

MÅL FÖR ARBETET

Övergripande mål:

Öka samers inflytande och delaktighet i Svenska kyrkan

Delmål för etapp 1, 2022–2026:

1. *Ökad medvetenhet och kunskap om samers rätt till inflytande inom Svenska kyrkan.* Kyrkokansliet bidrar med material till stiftens insatser för att öka kunskapen i stift, församlingar och pastorat om rätten till och betydelsen av samisk delaktighet och inflytande.
2. *Samiska rådets delaktighet utvecklas.* Möjligheterna att utveckla rådets överläggningar med kyrkostyrelsen, samt dialogen med det samiska civilsamhället och Sametinget undersöks närmare.
3. *Nya modeller för inflytande och delaktighet utvecklas.* Samtal initieras om hur traditionell samisk kunskap om delaktighet och inflytande skulle kunna nyttjas för att skapa nya modeller för samisk delaktighet inom Svenska kyrkan. Samiska barns och ungas delaktighet ska särskilt beaktas.
4. *Samers deltagande i kyrkoval främjas.* Informationsmaterial på samiska bör utökas till kyrkovalen 2025 och framåt i syfte att uppmuntra samers demokratiska inflytande i Svenska kyrkans folkvalda organ.
5. *Konferensen Ságastallamat 2 i oktober 2022 lyfter frågor kring ökat samiskt inflytande i Svenska kyrkan.* Företrädare för det samiska civilsamhället och Sametinget inbjuds till samtalen.

Samers rätt till inflytande och delaktighet

Samers rätt att få utforma sitt andliga och religiösa liv är en central del av det internationella regelverket som rör urfolk. Urfolks rätt till självbestämmande är mer långtgående än samråd av olika slag. Självbestämmandet innebär att samer ska ha ett reellt inflytande över utformningen av samiskt kyrkoliv och de prioriteringar som görs i det samiska arbetet.

Svenska kyrkans samiska arbete behöver därför utvecklas i nära dialog med samer. En ökad samisk delaktighet är också en grundförutsättning för att arbetet med att förverkliga insatser i denna handlingsplan ska vara framgångsrikt. Det behövs sammanhang och forum på alla kyrkans nivåer som möjliggör reellt inflytande och delaktighet.

I ett rättighetsbaserat arbetssätt inom Svenska kyrkan är delaktighet och inflytande för rättighetsbärare också ett viktigt sätt att förverkliga mänskliga rättigheter. Delaktigheten ska säkerställa möjligheten att påverka sättet att förverkliga rättigheter. Förutom delaktighet ska rättighetsbärare också ha möjlighet att utkräva ansvar av den som ska förverkliga rättigheterna (även kallad skyldighetsbärare), det vill säga Svenska kyrkan.¹⁴ Det innebär bland annat att det behöver finnas kanaler och forum för att påtala sådant som inte fungerar. Samer behöver också involveras i utvärdering av de utvecklingsinsatser som genomförs.

Öka medvetenhet och kunskap om rätten till inflytande

Kunskapen om samers rätt till inflytande och delaktighet behöver fördjupas inom Svenska kyrkan. Det är särskilt viktigt i de stift, församlingar och pastorat som ligger inom Sápmi. Insatser för att öka kunskapen och medvetenheten behöver därför genomföras, till exempel i form av utbildningsinsatser, seminarier och informationsmaterial. Vilka insatser som bedöms som lämpliga beslutas i dialog med stiftet.

Utveckla Samiska rådets delaktighet

Nya arbetssätt behöver utvecklas för att öka samisk delaktighet. Samiska rådet i Svenska kyrkan är ett viktigt forum för dialog. Samiska rådet är ett rådgivande och beredande sakkunnigorgan i frågor som rör samiskt kyrkoliv och urfolksfrågor. Inför mandatperioden 2022–2025 har Samiska rådets instruktion reviderats som ett resultat av Svenska kyrkans åtaganden kopplade till ursäkten.

Antalet ledamöter har utökats från sex till elva och rådets uppdrag har förtydligats. En av ledamöterna ska vara anställd som biskop. Stiftsstyrelserna i Västerås, Härnösands, och Stockholms stift ska inbjudas att nominera var sin

¹⁴ Mer kunskap om rättighetsbaserat arbetet finns bland annat i skriften *Rättighetsbaserat arbete i kyrkorna – introduktion och metoder* (2013)

ledamot. Stiftsstyrelsen i Luleå stift ska inbjudas att nominera två ledamöter, varav den ena bör vara diakon eller besitta diakonal sakkunskap eller erfarenhet. Stiftet ska inför sina nomineringar samråda så att minst två av de nominerade är samiska företrädare. Sametinget ska inbjudas att nominera två ledamöter. De som har nomineras av Sametinget ska företråda olika geografiska områden och språkliga samiska varieteter. Det samiska ungdomsförbundet Sáminuorra ska inbjudas att nominera två ledamöter.

Enligt instruktionen är Samiska rådets uppdrag att stödja kyrkostyrelsens strategiska arbete med utgångspunkt i Svenska kyrkans åtaganden kopplade till ursäkten till det samiska folket. Rådet ska under kyrkostyrelsen främja samiskt kyrkoliv mot bakgrund av den samiska kulturens egenart och uttryck och särskilt uppmärksamma de samiska språkens ställning i gudstjänst- och andaktsliv. I detta arbete ska rådet samverka med berörda organ på såväl nationell nivå som hos stiftet. Rådet ska även eftersträva bredast möjliga samarbete med berörda organ och verksamheter i övriga nordiska länder och på Kolahalvön i Ryssland. Rådet ska bereda ärenden inom sitt verksamhetsområde samt på delegation av kyrkostyrelsen besluta i vissa ärendetyper. Delegeringen omfattar inte ärenden av principiell karaktär.

Samiska rådet ska inom sitt uppdrag:

- följa verksamhetens genomförande, bedöma resultatet av insatserna och göra uppföljningar mot antagna mål och åtaganden som Svenska kyrkan beslutat om i anslutning till ursäkten till det samiska folket,
- med beaktande av samernas ställning som urfolk, bevaka frågor rörande samernas rättsliga förhållanden i kyrka och samhälle, främst sådana som berör samernas likaberättigande inom Svenska kyrkan samt i ett internationellt och ekumeniskt perspektiv,
- verka för att utveckla dialoger för samisk delaktighet i Svenska kyrkan, och
- på begäran lämna synpunkter till kyrkostyrelsen avseende remisser och andra frågor som berör samerna som urfolk och samiskt kyrkoliv, samt
- besluta om tilldelning och utdelning av ett årligt kulturpris.

Möjligheterna att utveckla Samiska rådets överläggningar med kyrkostyrelsen, samt dialogen med det samiska civilsamhället och Sametinget bör undersökas närmare. För att skapa bred samsyn i det strategiska utvecklingsarbetet kan det behövas mer omfattande överläggningar med kyrkostyrelsen än idag. Även i relation till samiska intressenter kan det finnas anledning för Samiska rådet att inhämta synpunkter, föra dialog kring och förankra prioriteringar i utvecklingsarbetet. I relation till samiska intressenter handlar det också om att bygga förtroende för Svenska kyrkans arbete.

Utveckla nya modeller för inflytande och delaktighet

Inom det offentliga finns olika modeller för samiskt inflytande. På statlig nivå har beslutanderätt i ett begränsat antal frågor överlåtits till Sametinget. En statlig lagstadgad konsultationsordning har införts från den 1 mars 2022. I lagstiftning som rör markanvändning och skogsbruk finns bestämmelser om skyldighet att samråda med Sametinget och samebyar som är sakägare. Det finns också ett exempel på former för samförvaltning av markområden där samebyar är delaktiga i beslut – förvaltningen av världsarvet Laponia kallad Laponiatjuottjudus.¹⁵ I lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk finns bestämmelser om myndigheters skyldigheter att samråda med samer och en särskild bestämmelse om skyldighet att säkerställa barns rätt till inflytande.

Urfolksrättens principer om urfolks självbestämmande är långtgående. I andra länder med urfolk har olika typer av modeller för delaktighet utformats. I länder med anglosaxiska rättssystem har staten bland annat ingått traktat och avtal med urfolksgrupper. I kyrkliga sammanhang kan bland annat arbetet i Anglikanska kyrkan i Kanada nämnas med större återkommande urfolksmöten, så kallade *Sacred Circles*, som är ett resultat av kyrkans försoningsarbete.¹⁶ Anglikanska kyrkan har utarbetat gemensamma principiella ställningstaganden (*Declarations*) tillsammans med urfolken och använt urfolks traditionella kunskap kring inflytande i detta arbete. I den Norske kirken finns också modeller för samiskt inflytande och utformning av samiskt kyrkoliv, som är en del av deras kyrkoordning.

Svenska kyrkan kan tillsammans med samer välja sin egen väg i att utveckla modeller för samiskt inflytande – modeller som bygger på andra ställningstaganden än den svenska statens och som utgår från traditionell samisk kunskap om delaktighet och beslutsfattande. För att kunna bygga en mer jämlik relation och för att kunna omfördela makt, enligt den försoningsmodell som beskrivs i Svenska kyrkans syntesbok, behöver samtal föras om *vad* reell samisk delaktighet och självbestämmande skulle kunna innebära i Svenska kyrkan i principiella frågor och under vilka premisser det skulle kunna vara möjligt. Det behövs en gemensam förståelse för hur frågor om inflytande och delaktighet tar sig uttryck inom Svenska kyrkan.

Samiska rådet i Svenska kyrkan bör ges i uppdrag att samla kunskap om olika former för delaktighet i en urfolkskontext och initiera samtal om och i så fall hur traditionell samisk kunskap om delaktighet och inflytande skulle kunna nyttjas

¹⁵ <https://laponia.nu/om-oss/>

¹⁶ Anglican Church of Canada, *The National Indigenous Ministry – Our Story of Self-Determination*, 2019, www.anglican.ca/wp-content/uploads/our-story-of-self-determination-SINGLE.pdf. Mer om Anglikanska kyrkans urfolksarbete: www.anglican.ca/im/sacredcircles/

för att utveckla nya modeller för samisk delaktighet i Svenska kyrkan. Utvecklingsarbetet ska fördjupa Svenska kyrkans förståelse i frågorna och även kunskapen om hur normer kring urfolks självbestämmande tolkats internationellt.

Ökad samisk delaktighet behövs på samtliga nivåer i Svenska kyrkan. Det behövs dialogforum och kanaler för att kunna utveckla det samiska arbetet. Ett arbete behöver initieras för att utveckla sådana arbetssätt på stifts-, församlings- och pastoratnivå.

Enligt FN:s barnkonvention har barn rätt till inflytande. För urfolksbarn gäller dessutom att de har rätt till sitt urfolksspråk och rätt att utveckla en kulturell urfolksidentitet (artikel 30). De former för inflytande och delaktighet som utvecklas behöver därför särskilt beakta samiska barns och ungas möjligheter att påverka.

Främja samers deltagande i kyrkoval

För att öka samers delaktighet inom Svenska kyrkans olika beslutsnivåer bör ytterligare riktade kommunikationsinsatser på samiska genomföras i samband med kyrkovalen på motsvarande sätt som idag sker på svenska. Det kan handla om information om hur valen går till och hur man nominerar inför valen. En del sådant material tas fram idag, men detta skulle kunna kompletteras och även vara en del av ordinarie insatser i samband med kyrkoval. Informationsmaterial på samiska skulle dels synliggöra möjligheten att påverka, dels öka den upplevda inkluderingen i Svenska kyrkan. Det skulle på sikt kunna leda till att fler samer ställer sig till förfogande i val till Svenska kyrkans beslutande organ och att frågor som berör samiskt kyrkoliv uppmärksammas i större utsträckning vid kyrkoval.

Konferensen Sägastallamat 2

Sägastallamat 2 genomförs i Luleå i oktober 2022. Konferensen är den första större samiska samlingen och uppföljningen inom Svenska kyrkan efter det att arbetet med handlingsplanen påbörjats. Frågor kring ökad samisk delaktighet bör vara ett centralt tema för konferensen, eftersom samisk delaktighet är en nyckel till ett framgångsrikt utvecklingsarbete. Att bygga en mer jämlik relation förutsätter kontinuerlig dialog och fördjupade samtal om *hur* insatser för att stärka det samiska kyrkolivet lämpligen ska utformas. Sägastallamat 2 ger goda förutsättningar att samla en bredare samisk gemenskap – inklusive företrädare för samiska organisationer och Sametinget – och företrädare för stift och församlingar för sådana samtal. Det ger också förutsättningar att föra samtal om *vad* samisk delaktighet och medbestämmande som bygger på traditionell samisk kunskap skulle kunna innebära.

Erfarenhetsutbyte bör ske kontinuerligt inom Svenska kyrkan i frågor som rör samisk delaktighet. Formerna för erfarenhetsutbyte tas upp även i generalsekreterarens dialog med stiftsdirektorerna.

Insatser för att främja samiskt kyrkoliv

MÅL FÖR ARBETET

Övergripande mål för 2022–2031:

- Förkunna evangelium på samiska och på ett för samer kulturellt relevant sätt med respekt för samisk andlighet, teologi och kyrklig tradition.
- Synliggöra samisk andlighet, teologi och kyrklig tradition inom Svenska kyrkan.
- Bidra till att stärka och revitalisera de samiska språken i Svenska kyrkans verksamhet.
- Öka kunskapen och medvetenheten om kyrkans historiska relationer och övergrepp mot samerna och konsekvenserna av detta.
- Främja gränsöverskridande samiskt kyrkoliv.

Delmål för etapp 1, 2022–2026:

1. *Kunskapsinhämtning sker kring samisk andlighet.* Teologiska kommittén fick 2018 i uppdrag att göra en fördjupning kring samisk andlighet. Detta pågående uppdrag beräknas slutföras 2025. Uppdraget ska utmynna i ett rundabordsamtal kring samisk andlighet samt i en antologi om samisk andlighet. Materialet ska sedan kunna erbjuda kunskaper samt verktyg till församlingar och stift.
2. *Samiskt kyrkoliv underlättas och främjas.* Under perioden främjas ett arbete i stiftet för att förstärka samarbetsformer för det strategiska utvecklingsarbetet kring samiskt kyrkoliv. Syftet med samarbetet är att med gemensamma resurser stödja och vidareutveckla samiskt kyrkoliv i församlingarna och synliggöra samiskt kyrkligt kulturarv.

3. *Gränsöverskridande samiskt kyrkoliv främjas.* Kyrkokansliet fortsätter under etapp 1 med regelbundna överläggningar med de nordiska systerkyrkorna för att utveckla samiskt kyrkoliv. Gemensamma planeringar för kyrkodagar enligt Enare-konventionen fortsätter. Nordisk samverkan kring kompetenshöjande insatser i urfolksfrågor, internationellt urfolksarbete samt samisk andlighet utvecklas.
4. *Skapandet av samisk kyrkomusik främjas.* Kyrkokansliet initierar i samverkan med stift under perioden ett arbete för att skapa ny samisk kyrkomusik på de olika samiska varieteterna. Möjligheterna till samverkan med Bágo Čállid Siebrie och Tjállegohte/Författarcentrum Sápmi undersöks i syfte att initiera kompetenshöjande insatser bland samiska författare, musiker och skribenter för att skapa ny samisk funktionell kyrkomusik.
5. *Samiskt gudstjänstliv stärks.* Under perioden främjas praktisk samverkan kring samiskt gudstjänstliv så att fler kan förkunna evangelium samt utföra kyrkliga handlingar på samiska. Insatser kan vara att ge församlingar stöd i arbetet att använda kyrkohandboken och psalmböcker på olika samiska varieteter, annat kyrkligt material samt framtagande av gudstjänstgendor.
6. *Diakonin bland samer stärks och utvecklas.* Medvetenheten kring diakonala frågor som rör samer behöver öka. Språk- och kulturkompetens samt kunskap om samers utmaningar är särskilt viktigt i mötet med samer som befinner sig i en utsatt situation eller brottas med existentiella frågor.
7. *Kunskapen om samiskt kyrkoliv ökar.* Kyrkokansliet och berörda stift anordnar årliga nationella medarbetardagar med syftet att erbjuda fortbildningar kring samiskt kyrkoliv samt fördjupningar i relevanta ämnen och frågor.

Samiskt kyrkoliv

I FN:s urfolksdeklaration från 2007, som även Sverige ställt sig bakom, anges bland annat att urfolk har rätt att utöva och utveckla sina religiösa och andliga traditioner¹⁷:

¹⁷ FN:s urfolksdeklaration, finns endast i engelsk version; www.sametinget.se/2836

Article 12.1. Indigenous peoples have the right to manifest, practice, develop and teach their spiritual and religious traditions, customs and ceremonies; the right to maintain, protect, and have access in privacy to their religious and cultural sites; the right to the use and control of their ceremonial objects; and the right to the repatriation of their human remains.

Tillgång till samisk språk- och kulturkompetens är en nyckel till en ny relation mellan Svenska kyrkan och det samiska folket. Samiska språket uttrycker inte bara ord utan även de normer och värderingar som tillsammans med den samiska kulturens mångsidighet uttrycker de samiska livsbetingelserna och levnadssättet i vilken symbiosen mellan människan, naturen och renen är grundläggande. I denna symbios finns även uttryck för den samiska andligheten. Många samer upplever att den samiska kontexten eller ens förståelse för denna inte finns i den egna församlingen. Gudstjänstliv på samiska finns i ett fåtal församlingar. Att så få arbetar pastoralt på samiska eller för en samisk kontext i församlinglivet gör det svårt att få till strukturer och långsiktighet i arbetet då det blir personberoende. Även stiftet har begränsade personella resurser för att kunna främja församlingarnas samiska arbete.

För att kunna utveckla det samiska kyrkolivet behövs en långsiktig plan och medvetet rekryteringsarbete. Det finns idag inga samlade kartläggningar om hur många som har samisk språk- och kulturkompetens i Svenska kyrkans församlingar. Luleå stift uppskattar antalet medarbetare inom stiftets församlingar som behärskar samiska till en handfull och ser att det finns en brist på personella resurser när det gäller kompetens i alla samiska språk samt kulturkompetens i församlingarna. Bilden för övriga stift är likartad.

Samiskt kyrkoliv berör framför allt församlingens grundläggande uppgift, själavård och kyrkomusik. För att Svenska kyrkan ska kunna verka i en samisk kontext, som uppfattas som relevant för många samer, behöver tillgången till samisk språk- och kulturkompetens öka.

Fler församlingar behöver också öka kunskapen och medvetenheten kring samisk andlighet, kyrkliga och andra traditioner och samers levnadsförhållanden. För att kunna utveckla samiskt kyrkoliv inom Svenska kyrkan behöver därför tillgången på sådan kompetens öka i församlingar där det bor samer.

Kunskapsinhämtning kring samisk andlighet

Fler medarbetare inom Svenska kyrkan behöver öka sin kunskap och medvetenhet om samisk andlighet. Teologiska kommittén fick därför 2018 i uppdrag att göra en fördjupning kring samisk andlighet. Detta pågående uppdrag beräknas slutföras under 2025. Uppdraget som teologiska kommittén fått ska utmynna i ett rundabordssamtal kring samisk andlighet samt i en antologi

om samisk andlighet. Rundabordssamtalet med inbjudna samiska teologer och forskare planeras att genomföras under perioden. Antologin om samisk andlighet kommer att skrivas av inbjudna samiska teologer, forskare och författare. Materialet ska sedan kunna erbjuda kunskaper samt verktyg till församlingar, pastorat och stift att arbeta med samisk andlighet.

Under 2022 lanserar Luleå stift en bok kring samiskt kyrkoliv. Boken kan erbjuda stift, församlingar och pastorat kunskaper om samiskt kyrkoliv och andlighet.

Underlätta och främja samiskt kyrkoliv

Att fira gudstjänst ingår i församlingens grundläggande uppgift. I en församling där det bor många samer bör det därför bedrivas gudstjänstliv som synliggör det samiska. I kyrkoordningen anges också att församlingen ska verka på de andra språk än svenska som behöver användas för att församlingen ska kunna fullgöra sin grundläggande uppgift.¹⁸

Att urval av kyrkohandboken nu översatts till tre varieteter av samiska. Att psalmer blir tillgängliga på samiska förbättrar avsevärt förutsättningarna att bedriva gudstjänstliv på samiska och att öka samers delaktighet i samiskt kyrkoliv. Stiftelsen behöver fortsätta arbeta för att det finns personal i profilyrken som behärskar samiska språk och har samisk kulturkompetens.

Samiskt kyrkoliv kan också främjas genom att synliggöra samiska kulturuttryck och samiskt kyrkligt kulturarv. Det kan bland annat handla om att bevara äldre samiska gravar av kulturhistoriskt intresse.

Främja gränsöverskridande samiskt kyrkoliv

Svenska kyrkan har idag ett nära samarbete med den Norske kirken och Evangeliskt lutherska kyrkan i Finland bland annat genom regelbundna överläggningar för att utveckla samiskt kyrkoliv. Samarbetet består också i ett gemensamt arrangörskap av de samiska kyrkodagarna som äger rum vart fjärde år. Samarbetet kring de samiska kyrkodagarna regleras av Enarekonventionen. Samiska kyrkodagar genomfördes i Enare i Finland den 5–7 augusti 2022.

Samarbete mellan kyrkorna sker också genom gemensamma bibelöversättningar till samiska, utbildningar i samisk andlighet samt psalmboksproduktioner.

Nordiskt samarbete i samiska frågor sker också inom ramen för urfolksarbetet inom Kyrkornas världsråd och särskilt fokus har bland annat lagts

¹⁸ Kap 57, 5 § p 2 kyrkoordningen.

på försoningsfrågor och klimatfrågor som rör Arktis. Det nära samarbetet och erfarenhetsutbytet skulle kunna utvecklas ytterligare genom kompetenshöjande insatser i urfolksfrågor, i internationellt urfolksarbete samt kring samisk andlighet.

Främja skapandet av samisk kyrkomusik

Svenska kyrkan behöver säkerställa skapandet av funktionell samisk kyrkomusik på de olika samiska varieteterna så att den samiska kulturen kommer till uttryck i Svenska kyrkans liturgiska musik. Samisk text harmonierar bäst till samiskt tonspråk och funktionell samisk mässmusik skulle ge en helt annan prägel än att bara översätta befintlig svensk mässmusik.

Det finns ett behov av att få fler samiska psalmdiktare och helst också kompositörer. Produktionen av andlig samisk musik bör därför främjas genom utbildning av skrivare för tonsatta dikter gärna i samarbete med den samiska centrat Bágo Čállid Siebrie och Tjállegoahte/Författarcentrum Sápmi. Till dessa kompetenshöjande insatser kan samiska författare, musiker och skribenter söka med syfte att skapa ny funktionell samisk kyrkomusik.

Samiskt gudstjänstliv stärks

Fler församlingar behöver ökad kunskap och medvetenheten kring samisk andlighet, kyrkliga och andra traditioner och samers levnadsförhållanden. För att kunna utveckla samiskt kyrkoliv inom Svenska kyrkan behöver därför tillgången på sådan kompetens öka i församlingar där det bor samer.

Under perioden främjas praktisk samverkan kring samiskt gudstjänstliv så att fler kan förkunna evangelium samt utföra kyrkliga handlingar på samiska. Insatser kan vara att ge församlingar stöd i arbetet att använda kyrkohandboken och psalmböcker på olika samiska varieteter, annat kyrkligt material samt framtagande av gudstjänsttagendor.

Målet är att bygga upp en kunskapsbank där det finns kunskap, råd och tips kring samisk andlighet, traditioner kring dop, vigsel, begravingar, kyrkomusik samt gudstjänstmaterial och texter sedda ur ett kontextuellt- och befrielseologiskt perspektiv.

Diakonin bland samer stärks och utvecklas

Utsatthet bland samer kan ta sig många former. Det kan handla om att bli utsatt för rasism, hat och diskriminering. Många samer brottas med förlust av språk och identitet. En del unga upplever att de behöver stå upp för sitt folk, sin identitet och kultur i olika sammanhang och att det tar kraft och påverkar livsmodet.

På många orter kämpar samiska familjer för att få tillgång till lagstadgad modersmålsundervisning i skolan. Antalet statliga sameskolor är få och det är en stor utmaning att överföra språket till nästa generation. Många vuxna som kanske talar samiska har aldrig fått möjlighet att lära sig läsa och skriva på samiska och det försvårar möjligheterna att föra språket vidare. Samtliga samiska språk är idag hotade och vissa varieteter är allvarligt hotade. Det finns en stark vilja bland samerna att bevara och revitalisera de samiska språken.

Även äldre samer kan ha det svårt. Äldre som behöver äldreomsorg på samiska får inte tillgång till sådan på många orter, fast det finns en lagstadgad rätt till det. När minnet sviker kanske bara det först inlärd språket, samiskan, finns kvar, som kanske barn och barnbarn inte fått lära sig. Att bli kulturellt bekräftad och ta del av samiska traditioner skapar trygghet och hemkänsla. För en del äldre kan smärtsamma upplevelser från att bo på institution – i nomadskolan och arbetsstugor – där de tvingades gå som barn, göra sig påmind, kanske i samband med flytt till särskilt boende där få eller inga i personalen talar samiska. Äldrediakoni med samisk andlighet, textläsning, psalmer och förbön på samiska kan då ge livsmod och tröst.

Andra utmaningar som påverkar samer kan handla om samiska näringars förutsättningar och långsiktiga hållbarhet, konkurrens i markanvändningen, exploatering av traditionella samiska områden, förlust av betesområden, högt rovdjurstryck, klimatförändringarnas konsekvenser som försvårar för rennäringen och ett traditionellt samiskt sätt att leva, men också hårt fysiskt arbete som sliter på kroppen, psyket och hela familjen.

Rennäringen bedrivs ofta som familjeföretag där rättigheter är kopplade till en familjemedlems medlemskap i en sameby. Utformningen av dagens rennäringslagstiftning innebär att det kan bli stora svårigheter i många familjer vid separationer och skilsmässor. En skilsmässa kan leda till förlust av rätten att bedriva rennäring. Det kan påverka kvinnors ställning och barnens framtida möjligheter att fortsätta leva traditionellt samiskt liv. Allt detta kan sätta stor press på familjer och enskilda.

Majoriteten av samer lever idag utanför rennäringen. Statens historiska uppdelning av samer i olika kategorier har uteslutit många samer från rennäringen, jakten och fisket. Att som same inte få utöva sådana traditionella och kulturbärande näringar fast man skulle vilja, kan skapa sorg, vrede, rotlöshet och oro. Det har också lett till splittring och konflikter i det samiska samhället.

Många samer brottas med existentiella frågor som är kopplade till utsattheten. Att befinna sig i underläge och i minoritet i olika majoritetssammanhang kan skapa stress. Att inte ha verktyg för att värna eller utkräva rättigheter, eller att kunna påverka eller förändra sina livsvillkor skapar stress och oro. Att andra

intressen i samhället ges företräde framför samiska intressen och att det samiska riskerar att trängas undan skapar ångest och en del förlorar hoppet.

De senaste åren har frågor kring samers fysiska och psykiska hälsa och suicid bland samer lyfts i olika sammanhang och det finns idag en större medvetenhet kring frågorna bland annat inom hälso- och sjukvården. Samiska organisationer och Sametinget driver aktivt frågor om samisk hälsa och tillgång till kulturellt relevant hälso- och sjukvård. Det kan dock fortfarande vara svårt på många orter att få hjälp på samiska vid psykisk ohälsa och en del väljer att inte söka hjälp.

Diakoner och andra som möter samer i verksamheten behöver vara medvetna om denna problematik, för att kunna bistå och utgöra ett stöd för samiska församlingsbor. Samisk kulturkompetens och språkkunskaper i samiska har mycket stor betydelse i bemötandet av enskilda. Medarbetare, förtroendevalda och ideella i Svenska kyrkan behöver ha kunskap om och förståelse för samers livssituation och de sammanhang där samer far eller riskerar att fara illa. Därför behövs medvetna insatser för att öka kunskapen i församlingarna om det som sker på området.

Att arbeta rättighetsbaserat och utgå från rättighetsbärarnas perspektiv kan vara stärkande för många. Svenska kyrkan kan göra stor skillnad för många samer genom att vara en välkomnande plats där det samiska synliggörs och där människors samiska identitet respekteras och värdesätts. Strävan bör vara att fler samer får tillgång till självvård på sitt eget språk.

I kommuner som ingår i samiskt förvaltningsområde kan församlingen göra stor skillnad i frågor som rör samiska barn, unga och äldre. Det finns goda exempel från kommuner som ingår i finskt förvaltningsområde där församlingsmedarbetare deltar aktivt i samråd med kommunen kring tillämnning av lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk och i det sammanhanget kunnat påverka förhållandena på äldreboenden och tillgången på minoritetsspråkig verksamhet för barn. Samverkan med kommunernas samordnare för arbetet med samiskt förvaltningsområde kan därför vara mycket viktigt för att stärka det samiska i kommunen. De nordliga regionernas arbete med hälso- och sjukvård är också viktigt att känna till, liksom den samverkan som idag sker med SANKS – Samiskt nationellt kompetenscenter för psykisk hälsovård i Norge¹⁹ och Vårdduo – centrum för samisk forskning vid Umeå universitet.

¹⁹ Se bland annat <https://www.regionjh.se/nationellaminoriteter/samiskforvaltningsmyndighet/halsoochsjukvard/samverkanmedsanks.4.6b70221415fc6b1cdab3d348.html>

Det behövs även kulturellt relevant och samiskspråkigt material som kan användas i det diakonala arbetet, såsom bön- och andaktsböcker och annan undervisningslitteratur.

Kompetenshöjande insatser för medarbetare

Kunskapsnivån gällande samiska språk, kulturell identitet, andlighet, rättsliga och etiska frågor behöver höjas hos de som utbildar sig för tjänst i Svenska kyrkan, men även hos dem som redan är anställda och hos förtroendevalda i församlingar, stift och på nationell nivå.

Stift och församlingar kan därför uppmuntra och underlätta för sina medarbetare att besöka de samiska kyrkodagarna, som fortbildning i samiskt kyrkoliv.

Möjligheter att erbjuda kurser i samiska och föreläsningar som ger samisk kulturkompetens bör undersökas närmare. Alla nivåer inom Svenska kyrkan bör uppmuntra och främja möjligheterna att utveckla samt använda sina samiska språk- och kulturkompetenser i tjänsten.

Kyrkokansliet och berörda stift bör anordna årliga nationella medarbetardagar med syftet att erbjuda fortbildningar kring samiskt kyrkoliv samt fördjupningar i relevanta ämnen och frågor.

Skapande av samiska konstnärliga kulturuttryck

Mängden och förekomsten av samiska kulturuttryck behöver öka i Svenska kyrkans olika verksamheter och kyrkorummen. Samiska kulturuttryck kan bidra till att öka känslan av delaktighet och tillhörighet för många samer. Samiskt kulturarv inkluderar både materiell och immateriell kultur och innefattar bland annat samiskt hantverk, konsthantverk, musik, jojk, design, språk och andra traditionella samiska kulturuttryck.

Enligt Urfolksdeklarationen, artikel 31, har urfolk rätt att bibehålla, kontrollera, skydda och utveckla sitt kulturarv, traditionella kunskap och traditionella kulturuttryck. Av betydelse är att samiskt kulturarv är både en kollektiv rätt för det samiska folket och en individuell rätt för enskilda samer.

Svenska kyrkan bör förhålla sig till urfolksrätten vid framtagande av kyrkotextilier och slöjdalster med samiska färger, former, symboler, design samt konstnärliga uttryck. Därför bör Svenska kyrkan i första hand anlita samiska hantverkare och konsthantverkare med kunskap om traditionell samisk kultur, samiska symboler samt konstnärliga kulturuttryck vid framtagande, produktion och design av kyrkotextilier, hantverk, konst med samisk form, mönster, färg, symboler och andra konstnärliga uttryck.

Sara-Elvira Kuhmunen, ordförande i samiska ungdomsförbundet Sáminuorra och tidigare ledamot i Samiska rådet, vid kyrkomötet 2021

Insatser för att stärka samiska barn och unga

MÅL FÖR ARBETET

Övergripande mål:

- Stärka samiska barn och unga i deras identitet och andliga utveckling
- Bidra till att stärka och revitalisera de samiska språken i Svenska kyrkans verksamhet

Delmål för etapp 1, 2022–2026:

1. *Samiska språken stärks.* Strategiska utvecklingsmedel avsätts för att stödja språkrevitalisering på det årliga samiska konfirmandlägret.
2. *Det samiska konfirmandlägret*, ligger under Luleå stifts pastorala ansvar. Konfirmandlägret har betydelse för hela Svenska kyrkans samiska verksamhet.
3. *Ungas identitet och livsmod stärks.* Medvetenheten kring samiska barn och ungas situation behöver öka i Svenska kyrkan. Möjligheterna att stärka samiska barn och ungas livsmod undersöks.
4. *Samisk barnverksamhet utvecklas och erbjuds.* Intresserade församlingar erbjuds ekonomiskt stöd för att starta samisk barnverksamhet.
5. *Rättighetsarbete med särskild inriktning på barn och ungas utsatthet främjas.* Arbetet med att förverkliga barnkonventionens artikel 30 stärks.

Samiska barn och unga

Samiska barn och ungdomar upplever fortfarande utsatthet och ifrågasättande för att de är samer. I rapporten *Tio sätt att stärka barn och unga – ett minoritets- och urfolksperspektiv* beskrivs den press som många samiska barn

och unga upplever.²⁰ I Svenska kyrkans kartläggningsarbete under vintern 2013/2014 framkom synpunkter från kyrkans personal som möter samiska ungdomar och från samiskt håll att unga samers hälsa påverkas av den utsatthet som en del upplever. När de samiska ungdomarna börjar på gymnasiet är de ofta tvungna att flytta till en större ort och mötet med majoritetssamhällets attityder mot samer kan upplevas som negativt.

Dåvarande ordföranden för samiska ungdomsförbundet, Per Jonas Partapuoli beskriver samiska ungas utsatthet på följande sätt i rapporten:

Att ständigt behöva förklara och försvara det samiska livet är den klart tyngsta bördan. När samer börjar ställa krav att det ska tas hänsyn till deras rättigheter så ökar trycket även på de unga. Det är lite sjukt att samiska ungdomar växer upp med att ständigt försvara sig. Det är vårt normal tillstånd och någonstans efter vägen lär man sig acceptera att det alltid kommer att vara så. Våra barn blir uppfostrade till detta. Med fara för att generalisera, men den samiska mentaliteten är att man måste vara stark och hård. Man ska sätta emot. Att orka bråka och ansvariggöra de som begår brott mot oss. Det är en del av den samiska vardagen, men vi börjar komma till en punkt där samiska unga inte orkar mera. Staten lägger för stort tryck på barn och unga och gör inget för att bättra på situationen. Dessutom gör näthatet mot samer att allt kommer så mycket närmare. Kommentarfälten är fulla av samehat. Sen ökar ju nätmobbing mot alla ungdomar. Även oss.

Av rapporten framgår också att pressen mot renskötande samiska familjer har ökat på grund av olika typer av exploatering inom samernas traditionella områden. Intrången och de ökade rovdjurstrycket skapar oro för renskötelsens framtid, vilket även påverkar samiska barn och unga som lever nära renskötelsen. Jannie Staffansson från Idre sameby beskriver att det hårda trycket mot renskötelsen präglar det samiska samhället och att alla drabbas:

Det är illa för alla. Mina småsyskon oroar sig för sina renar. Vi unga mår dåligt, och min far som är 50 år har vant sig vid att ständigt ha ont i magen. Jag vet inte vad som är värst. Renskötarbarn lever otroligt nära sina föräldrars jobb och får på så vis känna på allvaret så tidigt. Djuren dör, tas av rovdjur. Sen ska man försvara allt detta på skolan, varför man tar ledigt för rengården. Många förstår inte att barnen har sin plats där.

²⁰ Rapporten *Tio sätt att stärka barn och unga – ett minoritets- och urfolksperspektiv*, 2014, sid. 20-, <https://internwww.svenskakyrkan.se/flersprakigkyrka/rapporter>

Svenska kyrkan behöver uppmärksamma samiska barns och ungas situation och motverka utsatthet. Ett sätt är att skapa sammanhang där samiska barn och unga får vara normen, det kan stärka dem i deras identitet, göra dem tryggare och öka livsmodet. En sådan frizon är det samiska konfirmationslägret. I rapporten beskriver Jannie Staffansson lägrets betydelse:

Där hittade man vänner för livet. Dessutom lärde man känna äldre ledare som visste precis hur livet kan vara, som kunde ge råd och visste hur det är att leva i två världar samtidigt.

Stärka språkrevitalisering av samiska språken

Att respektera barns och ungas förutsättningar och rättigheter har numera blivit en självklarhet i Sverige och barnkonventionens bestämmelser beaktas allt mer. En grupp av barn, vars behov och rättigheter sällan uppmärksammas i barnrättssammanhang i någon större utsträckning, är barn som tillhör de nationella minoriteterna och urfolket samerna. Detta trots att det i artikel 30 av barnkonventionen anges att barn som tillhör minoriteter eller urfolk har rätt till sitt språk och en kulturell identitet.

Det är viktigt att erbjuda barn och unga en möjlighet att lära sig och använda det egna samiska språket, eftersom språket är så nära kopplad till identitet. Verksamheten i församlingarna och på det samiska konfirmationslägret bör utformas så att den stärker barn och ungas samiska identitet och ger dem möjlighet att använda samiska i verksamheten.

Strategiska utvecklingsmedel avsätts för att stödja språkrevitalisering på det årliga konfirmationslägret.

Det samiska konfirmationslägret

Samiskt konfirmationsläger har arrangerats i Svenska kyrkan varje år sedan 1985. Sedan 2014 är lägret placerat på Edelviks folkhögskola i Burträsk. Syftet med placeringen var att skapa en långsiktigt hållbar struktur, ekonomi och stabilitet för lägret och att möjliggöra för fler samiska ungdomar att delta i lägret. Att arbeta långsiktigt på en plats har varit ett sätt att förstärka förmågan att samla lärande i konfirmationsfrågorna.

Lägret utgör därmed en viktig arena och en frizon där samiska ungdomar får vara majoritet, vilket är viktigt för identiteten eftersom den samiska kulturen och språket oftast är i en minoritetsposition. Just detta har fått stor uppskattning i de utvärderingar som gjorts kontinuerligt.

Enligt kyrkoordningen är det församlingens och stiftets uppgift att vara pastorala områden, vilket innebär ansvar för konfirmationsundervisning (2 kap 1 §, 6 kap 1 §). Den nationella nivåns uppgift är att stödja stiftens arbete för utveckling av församlingslivet (10 kap 3 §).

Det är Luleå stift som är huvudman för lägret och den nationella nivån stödjer det ekonomiskt och bidrar med kunskap i utvecklingsarbetet och samordningsstöd. Andra stift går in med ekonomiskt stöd och personella resurser.

Biskopsmötet har uttalat att det samiska konfirmationslägret, som ligger under Luleå stifts pastorala ansvar, bör ses som en nationell angelägenhet för att garantera en hållbar och långsiktig ekonomisk stabilitet för lägret.²¹ Stiftens bör kartlägga hur de kan hitta vägar att göra konfirmandernas församlingskoppling starkare samt hur de kan stärka församlingarnas roll i samiska konfirmanders konfirmationstid.

Stärka ungas identitet och livsmod

Många samiska barn och unga upplever utsatthet och ifrågasättande. Det är angeläget att Svenska kyrkan uppmärksammar deras situation och motverkar utsatthet. Att skapa sammanhang där samiska barn och unga får vara normen, om än bara under en tid, kan stärka dem i deras identitet, göra dem tryggare och öka livsmodet. Det är viktigt att erbjuda barn och unga en möjlighet att lära sig och använda det egna språket även i kyrkans verksamhet, eftersom den är så nära kopplad till identiteten. Verksamheten bör utformas så att den stärker samisk identitet och ger möjlighet att använda samiska.

Utveckla samisk barnverksamhet

Stiften uppmanas att göra en aktiv satsning för att göra församlingar och pastorat mer medvetna om att samisk barn- och ungdomsverksamhet är viktig för barn och ungas identitet och livsmod samt att det finns en efterfrågan på sådan verksamhet. Samiska föräldrar saknar att få sjunga på samiska och efterlyser lek och sång på samiska och traditionellt samiskt hantverk inom församlingarna.

Intresserade församlingar erbjuds ekonomiskt stöd för att starta samisk barnverksamhet, gärna i samverkan med andra samiska aktörer som exempelvis språkcentra eller lokala samiska föreningar. Den nationella nivån stödjer stiftens i detta uppdrag. Insatser kan vara att i samarbete med språkcentra producera barn- och ungdomsmaterial som kan användas till verksamhet i församlingar och på det samiska konfirmationslägret.

²¹ Uttalande av biskopsmötet den 23 oktober 2018

Insatser som rör Svenska kyrkans markförvaltning och skogsbruk

MÅL FÖR ARBETET

Övergripande mål:

- Öka kunskapen och medvetenheten om kyrkans historiska relationer och övergrepp mot samerna och konsekvenserna av detta.
- Öka kunskapen om och respekten för urfolksrättens principer inom kyrkan och i samhället.
- Öka samers inflytande och delaktighet i Svenska kyrkan.

Delmål för etapp 1, 2022–2026:

1. *Kunskapen om kyrkans historiska relationer till samerna i frågor som rör rätten till mark och vatten ökar.* En kyrkohistorisk forskningsstudie kring kyrkans markinnehav inom traditionella samiska marker genomförs.
2. *Kunskapen om hur kyrkans nuvarande markförvaltning och skogsbruk påverkar samiska näringar ökar.* En kartläggning genomförs för att få en tydligare uppfattning om hur kyrkans markförvaltning och skogsbruk fungerar idag och hur den påverkar rennäringen och andra traditionella samiska näringars behov och förutsättningar. Kartläggningen genomförs tillsammans med Luleå, Härnösands och Västerås stift och samiska intressenter.
3. *Utifrån kartläggningens resultat bör insatser övervägas för att utveckla långsiktigt hållbara former för samiskt inflytande samt för att beakta urfolksrättens principer i Svenska kyrkans markförvaltning och skogsbruk.* För att kunna ta ställning till resultaten från kartläggningen behövs fördjupad dialog mellan kyrkans företrädare och samiska intressenter.
4. *Utvärdering och rapportering* av samtliga insatser rörande kyrkans markförvaltning och skogsbruk sker inför Sägastallamat 3 år 2026.

Markfrågornas betydelse

I dialogen inför Svenska kyrkans ursäkt har samiska företrädare särskilt lyft frågor kopplade till kyrkans markförvaltning. Det handlar om relationer till kyrkan både i nutid och i historisk tid. När det gäller nutid handlar det om hur kyrkans förvaltning av marker påverkar samer och samiska näringar idag. Rörande de historiska relationerna anförs från samiskt håll att det finns oklarheter kring hur kyrkan kommit i besittning av de marker som idag förvaltas av kyrkan.

En ytterligare historisk aspekt av markfrågor som påverkar Svenska kyrkan indirekt, är vem som får ägna sig åt renskötsel och andra traditionella samiska näringar. Konsekvenser av lagstiftnings- och myndighetsbeslut, som fattades i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet, påverkar än i dag samernas rättigheter och förutsättningar att utöva traditionella näringar. En del samer hamnade utanför renskötseln.²² Samer utanför samebyar saknar idag lagstadgad rätt att nyttja marker där deras förfäder levt och verkat. Sådana konsekvenser är en källa till konflikter inom det samiska folket, vilket även märks i frågor som rör kyrkans markförvaltning. Från samiskt håll uttrycks önskemål om att även dessa samers möjligheter att utöva sin kultur och traditionella näringar borde beaktas av Svenska kyrkan.

Utövande av traditionella samiska näringar – rennäring, jakt, fiske och slöjd – påverkas idag av en rad olika faktorer. Marker där samerna bott och bedrivit traditionella näringar under mycket långt tid tas i allt större utsträckning i anspråk för andra ändamål, såsom bebyggelse, mineralutvinning, vindkraftsparker, turistanläggningar, biltestverksamhet och militära ändamål. Även det pågående skogsbruket påverkar samiska näringar. De sammantagna och kumulativa effekterna av olika typer av konkurrerande markanvändning innebär att trycket på markerna ökar. Rennäringens tillgång till betesmarker minskar och befintliga betesmarker riskerar försämrats på många orter. En rad markanvändningsåtgärder kan var för sig vara tillåtna enligt dagens lagstiftning, men kan sammantaget innebära en negativ inverkan på möjligheterna att fortsätta bedriva rennäring.

Samebymedlemmars rätt att bedriva renskötsel regleras i rennärlagen. Där regleras även andra traditionella samiska näringar såsom möjligheten att hämta slöjdvirke i skogen samt att utöva jakt och fiske. Någon sådan rätt finns inte för samer som inte är medlemmar i en sameby, även om deras förfäder kan ha bott och verkat i samma område under lång tid.

²² Detta kallas ibland för kategoriklyvning. Samerna delades upp i dels renskötande samer som skulle fortsätta med renskötsel, dels samer som skulle assimileras i majoritetsbefolkningen och som skulle lämna traditionella samiska näringar.

I miljöbalken finns bestämmelser om hänsynstagande av olika typer av riksintressen. I bland annat plan- och bygglagen, minerallagen och skogsvårdslagen finns närmare bestämmelser om markanvändning. Från samiskt håll anförs att dagens regelverk inte är utformade så att urfolksrättens principer om rätt till inflytande eller hänsyn till samiska näringar säkerställs.

Även klimatförändringar påverkar rennäringen negativt. Förändrade väderleksmönster leder allt oftare till isbildning som hindrar renarnas tillgång till föda. I många samebyar tvingas man därför att nödutfodra renarna vintertid, vilket innebär stora kostnader och en ökad arbetsinsats. Flyttleder kan bli obrukbara därför att isarna inte längre bär och man tvingas flytta renar på annat sätt. Höjda temperaturer påverkar renarnas hälsa. Även rovdjurstrycket påverkar renarna, liksom ökade turistaktiviteter i markerna.

Svenska kyrkans markförvaltning och skogsbruk engagerar

Svenska kyrkan förvaltar idag stora arealer i norra Sverige. Markfrågorna är komplexa och Svenska kyrkan har att förhålla sig till en rad olika intressen på lokal nivå – intressen som ibland kolliderar med varandra. Ramarna och förutsättningarna för kyrkans förvaltning av marker och tillgångar är noga reglerade dels i nationell lagstiftning, dels i Svenska kyrkans egna regelverk.

Förvaltningen av så kallade prästlönetillgångar regleras i lagen om Svenska kyrkan och i kyrkoordningen. Prästlönetillgångar är en särskild sorts stiftelse-liknande förmögenheter som äger sig själva. Det är en särskild egendoms massa som kyrkan förvärvat på olika sätt genom århundradena och som användes för att försörja lokala präster och deras familjer. I denna egendoms massa ingår fastigheter men också fonderade medel. I en del fall kan det vara oklart hur kyrkan förvärvat fastigheterna, då det kan saknas så kallade fångeshandlingar.

I 9 § lagen om Svenska kyrkan²³ anges att prästlönetillgångar har till ändamål att bidra till de ekonomiska förutsättningarna för Svenska kyrkans förkunnelse. Endast avkastningen får användas för ändamålet. Prästlönetillgångarna ska förvaltas av Svenska kyrkan såsom självständiga förmögenheter. Regeringen får besluta om tillsyn av förvaltningen. Förmögenheten ska vara placerad på ett godtagbart sätt.

Stiften delar årligen ut av avkastningen till församlingar utifrån andelar i prästlönetillgångarna att användas för församlingens verksamhet. Prästlönetillgångarna ska förvaltas dels så effektivt som möjligt och på ett sådant sätt att de ger bästa möjliga uthålliga totalavkastning, dels på ett etiskt försvarbart

²³ www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-19981591-om-svenska-kyrkan_sfs-1998-1591

sätt i enlighet med kyrkans grundläggande värderingar (46 kap. 3 § kyrkoordningen). För en del församlingar kan avkastningen från prästlönetillgångar vara av stor betydelse för församlingens arbete med den grundläggande uppgiften, nämligen gudstjänst, diakoni, undervisning och mission.

I dialogen med samiska organisationer har en del anfört att det finns en misstro mot Svenska kyrkan i frågor som rör mark- och skogsfrågor. Från stiftens sida anförs att det finns ett gott samarbete på lokal nivå mellan samebyar och kyrkans egendomsförvaltning. Från Svenska kyrkans sida har det genom åren funnits en ambition att utveckla samråden och dialogen med samebyar och med Svenska samernas riksförbund i rennäringssfrågor.

Inom ramen för det fortsatta försoningsarbetet är det därför viktigt att öka medvetenheten och förståelsen för hur kyrkans agerande i markfrågor kan ha påverkat och påverkar samers liv och utövandet av traditionella samiska näringar. Ett område som särskilt lyfts fram av Samiska rådet i Svenska kyrkan och andra samiska företrädare är de nordliga stiftens val av skogscertifiering. Från samiskt håll anförs att så kallad FSC-skogscertifiering skulle behöva användas för att på ett bättre sätt respektera urfolksrättens principer.

Klarlägga kyrkans historiska relationer till samerna i frågor som rör rätten till mark och vatten

Svenska kyrkans vitbok om de historiska relationerna till samerna har belyst kyrkans historiska agerande. Ett viktigt område som inte behandlades annat än perifert är kyrkans förvärv och nuvarande förvaltning av marker inom traditionella samiska områden.²⁴ För att komma vidare i försoningsarbetet behövs därför en tydligare bild av om och i så fall på vilket sätt samiska marker förvärvats av kyrkan. Den kunskap som framkom i vitboken behöver kompletteras. Hur agerade kyrkan historiskt i markfrågor? Hade kyrkan någon roll i statens agerande och tillkomsten av rennäringstiftningen från slutet av 1800-talet och regleringen av markanvändning? Det är särskilt intressant att granska hur marker, som kan ha varit samiska skatteland eller liknande områden som samer historiskt bebott, kan ha blivit en del av de prästlönetillgångar som Svenska kyrkan idag förvaltar. Har kyrkan i så fall övertagit lappskatteland på ett sätt som varit kränkande för eller inneburit ett övergrepp mot samer?

Svenska kyrkan behöver genomföra en kyrkohistorisk forskningsstudie om kyrkans markinnehav, i linje med tidigare vitboksarbete. Det handlar bland annat om granskning av kyrkligt och statligt arkivmaterial, såsom fastighetsregister och skattelängder, för att härleda ursprunget till kyrkans nuvarande markförvaltning inom områden i norra Sverige. Uppdraget ska genomföras

²⁴ Den enda artikeln i vitboken som berör markfrågor är Gudrun Norstedt, *Hur kyrkor och prästbord tog plats i det samiska landskapet*, vol. 2, sid 823-

av självständiga forskare med sakkunskap på området. Till arbetet bör knytas en referensgrupp med samiska företrädare och särskild sakkunskap kring historiska samiska förhållanden. Forskningsstudien ska resultera i en rapport eller liknande som ska bidra till att ge en tydligare bild av det historiska skendet och kyrkans historiska agerande i markfrågor. Resultaten ska slutredovisas och diskuteras vid ett forskningssymposium eller liknande tillsammans med samiska intressenter.

En serie seminarier som belyser befintlig forskning om olika historiska aspekter av markfrågor bör också övervägas dels för att bidra med ytterligare underlag till kartläggningen av kyrkans historiska agerande, dels för att generellt öka kunskapen inom Svenska kyrkan.

Kartlägga hur kyrkans markförvaltning och skogsbruk påverkar samer och samiska näringar

Svenska kyrkans markförvaltning och skogsbruk har betydelse för traditionella samiska näringars förutsättningar att verka. Medvetenheten om detta kan dock vara begränsad inom Svenska kyrkan. Det kan också saknas kunskap om hur rennäringens förutsättningar faktiskt skulle kunna främjas. Det kan även behövas ökad kunskap bland samiska företrädare om Svenska kyrkans sätt att arbeta och förutsättningarna för markförvaltningen. I dialogen med samiska företrädare framkommer att det behövs en tydligare gemensam bild i markfrågor. Det finns olika bilder av dels hur väl dialogen mellan Svenska kyrkan och samiska företrädare fungerar idag i markfrågor, dels vilket arbetssätt som skulle vara önskvärd inom markförvaltningen och skogsbruket.

Ett kartläggningsarbete behövs för att öka kunskapen kring hur dagens kyrkliga markförvaltning påverkar renskötseln och traditionella samiska näringar. Det behövs också en tydligare bild av hur samebyarna upplever dagens lokala samråd. Svenska kyrkan och samiska intressenter behöver tillsammans identifiera dels vilka specifika markområden som idag förvaltas av Svenska kyrkan och som faktiskt berörs av renskötseln, dels gemensamma utvecklingsmöjligheter. Genom att gemensamt identifiera särskilt viktiga områden lokalt, kan man vidareutveckla och prioritera fortsatt samarbete. Det handlar i första hand om prästlönefastigheter och kyrklig jord, vars avkastning är avsedd för församlingskyrkas behov (församlingskyrkas fastighet), i Luleå, Härnösands och Västerås stift som idag finns inom en samebys marker. Markområden av särskild betydelse för rennäringen – såsom kalvningsområden, vinterbetesområden med hänglav, flyttleder – behöver identifieras. Även heliga samiska platser kan ingå i inventeringen, om samiska företrädare så önskar. Det behövs också en dokumentation av hur Svenska kyrkan redan arbetar, vad som fungerar väl och vad som skulle kunna utvecklas ytterligare. Även exempel där Svenska kyrkan redan idag gör anpassningsåtgärder för att främja rennäringen behöver dokumenteras.

Syftet med kartläggningen bör också vara att öka förståelsen för varandras förutsättningar och utmaningar samt att bygga samsyn och tillit i markfrågor. Kartläggningen behöver göras i nära dialog med berörda egendomsförvaltningar som ansvarar för prästlönetillgångarna, samebyar, Svenska samernas riksförbund, Sametinget och andra samiska organisationer.

Utveckla nya former för samverkan

När områden inom Svenska kyrkans markförvaltning som berör renskötelsen identifierats, kan en konkret dialog påbörjas kring fortsatta insatser. Det kan handla om utformning av framtida dialog- och samverkansformer samt specifika mål och hänsynsregler i skogs- och markförvaltning i relation till renskötelsen baserat på urfolksrättens principer och hållbar skogsförvaltning. Hur skulle dialogen kunna se ut och hur ska hänsyn visas? På vilket sätt skulle Svenska kyrkan kunna säkerställa att samisk delaktighet respekteras? Hur skulle kumulativa effekter av pågående markanvändning kunna beaktas? Kan klimatanpassningsåtgärder behövas för att samebyarna ska kunna fortsätta med renskötelsen? Skulle även icke samebymedlemmars intressen av samiska näringar – jakt, fiske och möjlighet att hämta slöjdvirke – kunna tillgodoses inom kyrkans markförvaltning för att överbrygga konflikter i det samiska samfundet?

En ny dialog- och samverkansmodell skulle på kort sikt kunna bidra till att stärka samiska näringars förutsättningar och öka samers delaktighet i utformningen av Svenska kyrkans markförvaltning och skogsbruk. Lärdomar bör även dras av de exempel på nära samarbete som redan finns idag. På längre sikt skulle ett nytt arbetssätt kunna bidra till att visa andra markägare och andra intressenter inom skogsbruket att ökad hänsyn, som beaktar samiska näringars behov, kan vara en förutsättning för långsiktigt hållbar markanvändning och skogsbruk.

Att utveckla samverkan innebär sannolikt en längre process av lärande där nya lösningar kan behöva prövas i praktiken och omvärderas under vägens gång. Kunskapshöjande insatser kan också behövas. Det kan till exempel handla om att inhämta kunskap från andra som arbetar med urfolksfrågor eller att göra gemensamma studiebesök inom Sápmi.

Urfolkets syn på naturen och miljön är viktig för långsiktig ekologisk och andlig hållbarhet och bevarandet av biologisk mångfald i Sápmi. Urfolkets kunskap utgör en resurs för Svenska kyrkans arbete med hållbarhet och arbetet med att motverka klimatförändringar. Samisk traditionell kunskap, forskning på området och Svenska kyrkans egna erfarenheter av skogsbruk i renskötelsområden bör därför beaktas särskilt vid utformning av nya arbetssätt. Traditionell samisk kunskap om delaktighet bör användas i arbetet att utforma nya samverkansformer.

Utvärdering av insatser

Eftersom markförvaltningsfrågorna är komplicerade och förtroendet varierar behövs en hög grad av transparens i arbetet. Utvärdering av de insatser som görs är därför av särskild betydelse. I slutet av 2025 behöver en utvärdering göras av hur arbetet fortlöper. Synpunkter ska inhämtas från samiska intressenter. Utvärderingen bör granska erfarenheter från kartlägningsarbetet och dialogen mellan Svenska kyrkan och samiska intressenter.

Konferensen Ságstallamat 3

Erfarenheter från arbetet med markfrågor bör diskuteras i ett större sammanhang – och i en bredare krets än de som deltagit i arbetet med att utveckla en ny dialog och samverkansmodell – vid konferensen Ságstallamat 3 under 2026. Vad har varit utmanande? Vilka lärdomar har gjorts och hur påverkar det relationerna mellan Svenska kyrkan och det samiska folket? Har faktiska framsteg gjorts rörande respekten för urfolksrättigheter inom Svenska kyrkans mark- och skogsfrågor? Resultaten från utvärderingen bör också diskuteras för att landa i rekommendationer inför etapp 2.

Insatser för att öka kunskapen om och respekten för urfolksrätten

MÅL FÖR ARBETET

Övergripande mål:

- Öka kunskapen och medvetenheten om kyrkans historiska relationer och övergrepp mot samerna och konsekvenserna av detta.
- Öka kunskapen om och respekten för urfolksrättens principer inom kyrkan och i samhället.

Delmål för etapp 1, 2022–2026:

1. *Kunskapen om Svenska kyrkans vitboksmaterial ökar i Svenska kyrkan.*
2. *Möjligheterna för Svenska kyrkans utbildningsinstitut att erbjuda utbildningspass om urfolksfrågor och samiskt kyrkoliv undersöks.*
3. *Svenska kyrkans påverkansarbete bidrar till att stärka samer och samiska rättigheter. Påverkansarbetet i urfolksfrågor och i frågor som rör samer behöver fortsätta, såsom i frågor rörande återbördande av mänskliga kvarlevor.*

Fortsatta kunskapshöjande insatser behövs

Förutom de kunskapshöjande insatser som beskrivits ovan under andra delområden kan följande noteras för förankringsprocessen av de åtaganden som beskrivs i handlingsplanen.

Kunskap om Svenska kyrkan bland samer

Sättet som Svenska kyrkan är organiserad har betydelse för vilka insatser som kan föreslås. Medvetenheten kring detta skulle behöva öka bland en del samer. Nationell nivå, som primärt fört samtal kring ursakten, råder endast över vissa frågor som faller under dess ansvar enligt kyrkoordningen. Stift och församlingar beslutar självständigt över hur deras uppdrag ska genomföras.

Nationell nivå kan endast erbjuda stöd och verktyg till stift och församlingar. Detta innebär bland annat att stift och församlingar tillsammans behöver öka kunskapen om urfolksfrågor och om bakgrunden till varför Svenska kyrkan uttrycker en ursäkt till det samiska folket.

I dialogen med samiska företrädare och i den allmänna samiska debatten har det ibland förekommit en del felaktiga uppgifter. Ett sådant område är att Svenska kyrkan kan göra vad den vill med marker som den innehar. Kyrkan äger inte marker som utgör prästlönetillgångar – dessa förvaltas i enlighet med den överenskommelse som slöts med staten i samband med relationsförändringen och särskilda regelverk. Däremot har kyrkan rätt att tillgodogöra sig avkastningen från prästlönetillgångar för vissa kyrkliga ändamål.

Ett annat område som lyfts från samiskt håll handlar om vad staten borde vidta för insatser i relation till det samiska folket. Fram till år 2000 var Svenska kyrkan en del av det offentliga och nära sammankopplad med staten. Svenska kyrkan kan ta ansvar för det kyrkan och dess företrädares gjorde innan år 2000. Idag kan Svenska kyrkan endast påverka statens agerande genom påverkansarbete på liknande sätt som andra organisationer och genom att föregå med gott exempel. Önskemål från samiskt håll om att även staten ska vidta åtgärder behöver därför riktas till statliga myndigheter, regering och riksdag. Svenska kyrkan välkomnar den av regeringen beslutade sanningskommissionen som ska granska statens och kyrkans historiska agerande mot samer.

Sprida vitboksmaterialet ytterligare

Det har också framkommit att kunskapen om kyrkans historiska övergrepp mot det samiska folket fortfarande är mycket begränsad inom Svenska kyrkan. Den kunskap som framkommer i vitboken, syntesboken och nomadskoleboken behöver därför spridas ytterligare. Konsekvenserna av ”lapp-ska-varalapp”-politiken och assimileringsspolitiken, som riktats mot samer, behöver synliggöras och det behövs en dialog om hur detta påverkar samers liv idag.

Det behövs ett aktivt samtal inom Svenska kyrkan kring det som framkommit och en medvetenhet om hur dessa övergrepp kommit att påverka samer. Det behövs en ökad medvetenhet om vad dessa erfarenheter gjort med många samers relation och tilltro till Svenska kyrkan. Dialogen och förståelsen för varför Svenska kyrkan behöver visa ansvarstagande kommer ha avgörande betydelse för om det fortsatta försoningsarbetet kommer att leda till ökat samiskt förtroende för Svenska kyrkan och ett rikare samiskt kyrkoliv.

Ytterligare insatser kommer därför behövas under etapp 1 för att sprida vitboksmaterialet och att få i gång en djupare reflektion och förståelse om dessa frågor i församlingar och pastorat. Ytterligare insatser för att tillgängliggöra befintligt material om urfolk för anställda och förtroendevalda bör undersökas. För att

underlätta tillgängliggörandet kan ytterligare kommunikationsinsatser behöva initieras och det kan också behövas någon form av studiehandledning eller liknande för att underlätta användningen av vitboksmaterialet och för att inspirera till samtal och andra aktiviteter.

Utbildningsinstitutet och kyrkans blivande medarbetare

Rekryterande stift och Svenska kyrkans utbildningsinstitut har en viktig roll i förberedandet av Svenska kyrkans blivande medarbetare. Blivande medarbetare bör ha grundläggande förståelse för urfolksfrågor, samiskt kyrkoliv och försoningsprocessen med det samiska folket. Kunskap om kyrkans historiska agerande och delaktighet i övergrepp ger också möjlighet till reflektion kring kyrkans roll och identitet och samiska mångfaldens betydelse inom församlinglivet. Samisk teologisk tolkning och samisk andlighet kan på många sätt berika studenterna och förbereda dem inför sitt framtida arbete inom Svenska kyrkan. Möjligheterna att erbjuda utbildningspass i urfolksfrågor och samiskt kyrkoliv på Svenska kyrkans utbildningsinstitut bör därför undersökas närmare.

Svenska kyrkans påverkansarbete

Nationell nivå bedriver sedan flera år tillbaka påverkansarbete om samiska frågor i relation till regeringen, bland annat rörande barn och unga, samiskt inflytande, samers situation och utsatthet, rennäringens förutsättningar, repatriering av mänskliga kvarlevor, klimatförändringarnas konsekvenser på arktiska folk och tillsättandet av en svensk sanningskommission. Påverkansarbetet sker bland annat i form av remissvar i olika frågor, deltagande i Regeringskansliets sakråd, seminarier och liknande där urfolksfrågor lyfts, debattartiklar, skrivelser till beslutsfattare och deltagande i arbetet med alternativrapportering till internationella organ rörande efterlevnaden av mänskliga rättigheter. Detta arbete behöver fortsätta, liksom samarbete i urfolksfrågor inom Kyrkornas världsråd och andra ekumeniska sammanhang.

En aktuell fråga är repatriering och återbördande av mänskliga kvarlevor. Svenska kyrkan har initierat dialog i repatrieringsfrågan²⁵ för att bringa större klarhet i vilka hinder som idag anses föreligga för att statliga museer och andra institutioner ska kunna återlämna kvarlevor. Rundabordsamtal initierade av Ärkebiskopen har under 2017 och 2019 bidragit till ett närmande mellan parterna, men det finns fortfarande ingen tydlig statlig ordning eller samordnad mekanism att följa för att få till stånd återbördande från museer och institutioner och det finns fortfarande hinder mot återbegravning. De ekonomiska aspekterna som följer av återbördande och återbegravning har inte heller lösts ännu. Svenska kyrkan och Sametinget har gemensamt närmat

²⁵ www.svenskakyrkan.se/nyheter/svenska-kyrkan-vill-bidra-till-repatriering-av-samiska-kvarlevor

sig ansvarigt departement för att få till stånd en förändring och arbetet kommer att behöva fortsätta. Svenska kyrkan har också bidragit aktivt för att återbegravning kunnat ske under 2019 och 2020. Förutom frågan om universitetens anatomiska samlingar har även frågor kring hantering och eventuellt överlämnande av material från det tidigare rasbiologiska institutet till samiska intressenter väckts i olika sammanhang på senare tid.

Andra aktuella frågor som Svenska kyrkan bör följa är den pågående utredningen om översyn av rennärlagsstiftningen²⁶, liksom den statlig sanningskommissionen rörande den historiska behandlingen av samer.

²⁶ www.sou.gov.se/n-202102-renmarkskommitten/

I denna handlingsplan beskrivs insatser för att utveckla och främja det samiska kyrkolivet i Svenska kyrkan. I handlingsplanen anges delmål för en rad olika utvecklingsområden för arbetet under åren 2022–2026.

Insatserna syftar till att öka samers delaktighet och inflytande, stärka samiskt gudstjänstliv och stärka samiska barn och unga. Insatserna ska också leda till att kunskapen och respekten för urfolksrätten ökar inom Svenska kyrkan och att Svenska kyrkan beaktar samiska behov i kyrkans markförvaltning och skogsbruk.